EUROOPAN YHTEISÖJEN KOMISSIO

Bryssel 21.6.2007
KOM(2007) 350 lopullinen

2007/0123 (AVC)

Ehdotus

NEUVOSTON PÄÄTÖS

Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Montenegron tasavallan välisen vakautus- ja assosiaatiosopimuksen allekirjoittamisesta Euroopan yhteisön puolesta

Ehdotus

NEUVOSTON JA KOMISSION PÄÄTÖS

Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Montenegron tasavallan välisen vakautus- ja assosiaatiosopimuksen tekemisestä

(komission esittämät)

PERUSTELUT

1. Liitteenä olevat kaksi ehdotusta muodostavat oikeudelliset asiakirjat Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Montenegron tasavallan, jäljempänä ’Montenegro’, välisen vakautus- ja assosiaatiosopimuksen allekirjoittamiseksi ja tekemiseksi. Asiakirjat ovat i) ehdotus neuvoston päätökseksi sopimuksen allekirjoittamisesta ja ii) ehdotus neuvoston ja komission päätökseksi sopimuksen tekemisestä.

2. Komissio esitti huhtikuussa 2005 toteutettavuusselvityksen Serbian ja Montenegron kanssa tehtävästä vakautus- ja assosiaatiosopimuksesta[1]. Selvityksen päätelmänä oli, että Serbia ja Montenegro olivat tarpeeksi valmistautuneita neuvottelemaan vakautus- ja assosiaatiosopimuksen, joten neuvosto päätti 3. lokakuuta 2005 valtuuttaa komission neuvottelemaan vakautus- ja assosiaatiosopimus Serbian ja Montenegron kanssa. Neuvottelut vakautus- ja assosiaatiosopimuksesta Serbia ja Montenegron kanssa käynnistettiin 10. lokakuuta 2005.

3. Toukokuussa 2006 järjestetyn kansanäänestyksen jälkeen Montenegron parlamentti antoi 3. kesäkuuta 2006 itsenäisyysjulistuksen ja Montenegron tasavalta irrottautui Serbian ja Montenegron valtioliitosta. Montenegroa koskevat uudet neuvotteluohjeet hyväksyttiin 24. heinäkuuta 2006 ja neuvottelut jatkuivat 25. syyskuuta 2006. Neuvottelut saatiin päätökseen 1. joulukuuta 2006 EU:n jäsenvaltioiden kuulemisen jälkeen, ja neuvottelujen tuloksena ollut vakautus- ja assosiaatiosopimus parafoitiin Podgoricassa 15. maaliskuuta 2007.

4. Vakautus- ja assosiaatiosopimuksessa keskitytään seuraaviin pääkohtiin:

   – poliittisen vuoropuhelun käyminen Montenegron kanssa,

   – lisääntynyt alueyhteistyö, mukaan lukien mahdollisuus perustaa vapaakauppa-alueita alueen maiden välillä,

   – mahdollisuus perustaa vapaakauppa-alue yhteisön ja Montenegron välille viiden vuoden kuluessa sopimuksen voimaantulosta,

   – työntekijöiden vapaa liikkuvuus, sijoittautumisvapaus, palvelujen tarjoaminen sekä maksuliikenne ja pääomanliikkeet,

   – Montenegron sitoutuminen lähentämään lainsäädäntöään Euroopan yhteisön säännöstöön erityisesti sisämarkkinoiden tärkeimmillä aloilla,

   – yhteistyö Montenegron kanssa monilla eri aloilla mukaan lukien oikeuden, vapauden ja turvallisuuden ala,

   – sopimuksen täytäntöönpanoa valvovan vakautus- ja assosiaationeuvoston, vakautus- ja assosiaatiokomitean ja parlamentaarisen vakautus- ja assosiaatiovaliokunnan perustaminen.

---

[1] KOM(2005) 476 lopullinen, 12.4.2005.

5. Komissio pyytää neuvostoa antamaan lopullisen hyväksyntänsä vakautus- ja assosiaatiosopimukselle, joka laadittiin tiiviissä yhteistyössä tätä tarkoitusta varten perustetun erityiskomitean (COWEB) kanssa, ja aloittamaan menettelyt sopimuksen allekirjoittamiseksi ja tekemiseksi liitteenä olevien kahden ehdotuksen perusteella.

6. Menettelyt sopimuksen allekirjoittamiseksi ja tekemiseksi ovat erilaiset kahdessa Euroopan yhteisössä (Euroopan yhteisö ja Euroopan atomienergiayhteisö):

   a) allekirjoituksen osalta Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 300 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan ensimmäisessä virkkeessä määrätään erillisestä, sopimuksen allekirjoittamista Euroopan yhteisön puolesta koskevasta neuvoston päätöksestä; Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimuksessa ei ole tällaista määräystä,

   b) sopimuksen tekemisen osalta:

   – neuvosto tekee sopimuksen Euroopan yhteisön puolesta EY:n perustamissopimuksen 310 artiklan nojalla saatuaan Euroopan parlamentin puoltavan lausunnon,

   – neuvosto hyväksyy sopimuksen Euroopan atomienergiayhteisön puolesta Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimuksen 101 artiklan toisen kohdan mukaisesti ennen kuin komissio tekee sen lopullisesti.

7. Edellä esitetyn perusteella komissio pyytää neuvostoa i) päättämään sopimuksen allekirjoittamisesta Euroopan yhteisön puolesta ja ii) tekemään sopimuksen Euroopan yhteisön puolesta sekä antamaan hyväksyntänsä sille, että Euratom tekee sopimuksen.

   Sopimuksen voimaantulo edellyttää, että kaikki jäsenvaltiot ratifioivat sen.

Ehdotus

NEUVOSTON PÄÄTÖS

Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Montenegron tasavallan välisen vakautus- ja assosiaatiosopimuksen allekirjoittamisesta Euroopan yhteisön puolesta

EUROOPAN UNIONIN NEUVOSTO, joka

ottaa huomioon Euroopan yhteisön perustamissopimuksen ja erityisesti sen 310 artiklan yhdessä 300 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan ensimmäisen virkkeen kanssa,

ottaa huomioon komission ehdotuksen[2],

sekä katsoo seuraavaa:

(1) Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Montenegron tasavallan välistä vakautus- ja assosiaatiosopimusta koskevat neuvottelut on saatettu loppuun.

(2) Kyseisen sopimuksen kauppaa koskevat määräykset ovat luonteeltaan poikkeuksellisia ja ne liittyvät vakautus- ja assosiaatioprosessin yhteydessä toteutettavaan politiikkaan; ne eivät muodosta Euroopan unionille ennakkotapausta yhteisön kauppapolitiikassa suhteessa muihin yhteisön ulkopuolisiin maihin kuin Länsi-Balkanin maihin.

(3) Edellyttäen, että sopimus tehdään myöhemmin, 15 päivänä maaliskuuta 2007 parafoitu sopimus olisi allekirjoitettava yhteisön puolesta,

ON PÄÄTTÄNYT SEURAAVAA:

Ainoa artikla

Neuvoston puheenjohtaja oikeutetaan nimeämään henkilöt, joilla on valtuudet allekirjoittaa Euroopan yhteisön puolesta Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Montenegron tasavallan välinen vakautus- ja assosiaatiosopimus sillä edellytyksellä, että sopimus tehdään myöhemmin..

Tehty Brysselissä

Neuvoston puolesta
Puheenjohtaja

[2] EUVL C […], […], s. […].

2007/0123 (AVC)

Ehdotus

NEUVOSTON JA KOMISSION PÄÄTÖS

Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Montenegron tasavallan välisen vakautus- ja assosiaatiosopimuksen tekemisestä

EUROOPAN UNIONIN NEUVOSTO ja
EUROOPAN YHTEISÖJEN KOMISSIO, jotka

ottavat huomioon Euroopan yhteisön perustamissopimuksen ja erityisesti sen 310 artiklan yhdessä 300 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan viimeisen virkkeen ja 300 artiklan 3 kohdan toisen alakohdan kanssa,

ottavat huomioon Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimuksen ja erityisesti sen 101 artiklan toisen kohdan,

ottavat huomioon komission ehdotuksen,

ottavat huomioon Euroopan parlamentin puoltavan lausunnon[3],

ottavat huomioon Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimuksen 101 artiklan nojalla annetun neuvoston hyväksynnän,

sekä katsovat seuraavaa:

(1) Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Montenegron tasavallan välinen vakautus- ja assosiaatiosopimus allekirjoitettiin Euroopan yhteisön puolesta [Brysselissä/Luxemburgissa] … päivänä …kuuta 2007 sillä edellytyksellä, että se tehdään myöhemmin … päivänä …kuuta …. tehdyn neuvoston päätöksen N:o …/EY[4] mukaisesti.

(2) Kyseisen sopimuksen kauppaa koskevat määräykset ovat luonteeltaan poikkeuksellisia ja ne liittyvät vakautus- ja assosiaatioprosessin yhteydessä toteutettavaan politiikkaan; ne eivät muodosta Euroopan unionille ennakkotapausta yhteisön kauppapolitiikassa suhteessa muihin yhteisön ulkopuolisiin maihin kuin Länsi-Balkanin maihin.

(3) Sopimus olisi hyväksyttävä,

---

[3] EUVL C […], […], s. […].
[4] EUVL C […], […], s. […].

OVAT PÄÄTTÄNEET SEURAAVAA:

1 artikla

Hyväksytään Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Montenegron tasavallan välinen vakautus- ja assosiaatiosopimus, sen liitteet ja pöytäkirjat, yhteiset julistukset ja päätösasiakirjaan liitetty yhteisön julistus Euroopan yhteisön ja Euroopan atomienergiayhteisön puolesta.

Ensimmäisessä kohdassa tarkoitettujen asiakirjojen tekstit ovat tämän päätöksen liitteenä.

2 artikla

1. Vakautus- ja assosiaationeuvostossa sekä vakautus- ja assosiaatiokomiteassa, kun jälkimmäisellä on vakautus- ja assosiaationeuvoston antamat toimintavaltuudet, vahvistettavan yhteisön kannan määrittelee komission ehdotuksesta neuvosto tai tarvittaessa komissio, kumpikin perustamissopimuksen asiaa koskevien määräysten mukaisesti.

2. Neuvoston puheenjohtaja toimii vakautus- ja assosiaatiosopimuksen 120 artiklan mukaisesti vakautus- ja assosiaationeuvoston puheenjohtajana. Vakautus- ja assosiaatiokomitean puheenjohtajana toimii sen työjärjestyksen mukaisesti komission edustaja.

3. Neuvosto päättää vakautus- ja assosiaationeuvoston päätösten ja komissio vakautus- ja assosiaatiokomitean päätösten julkaisemisesta *Euroopan unionin virallisessa lehdessä* tapauskohtaisesti.

3 artikla

Neuvoston puheenjohtaja oikeutetaan nimeämään henkilöt, joilla on valtuudet tallettaa sopimuksen 138 artiklassa tarkoitettu hyväksymisasiakirja Euroopan yhteisön puolesta. Komission puheenjohtaja tallettaa edellä mainitun hyväksymisasiakirjan Euroopan atomienergiayhteisön puolesta.

Tehty Brysselissä

Neuvoston puolesta	*Komission puolesta*
Puheenjohtaja	*Puheenjohtaja*

LIITE

Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Montenegron tasavallan välinen VAKAUTUS- JA ASSOSIAATIOSOPIMUS

Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Montenegron tasavallan välinen
VAKAUTUS- JA ASSOSIAATIOSOPIMUS

BELGIAN KUNINGASKUNTA,

BULGARIAN TASAVALTA,

TŠEKIN TASAVALTA,

TANSKAN KUNINGASKUNTA,

SAKSAN LIITTOTASAVALTA,

VIRON TASAVALTA,

HELLEENIEN TASAVALTA,

ESPANJAN KUNINGASKUNTA,

RANSKAN TASAVALTA,

IRLANTI,

ITALIAN TASAVALTA,

KYPROKSEN TASAVALTA,

LATVIAN TASAVALTA,

LIETTUAN TASAVALTA,

LUXEMBURGIN SUURHERTTUAKUNTA,

UNKARIN TASAVALTA,

MALTAN TASAVALTA,

ALANKOMAIDEN KUNINGASKUNTA,

ITÄVALLAN TASAVALTA,

PUOLAN TASAVALTA,

PORTUGALIN TASAVALTA,

ROMANIA,

SLOVENIAN TASAVALTA,

SLOVAKIAN TASAVALTA,

SUOMEN TASAVALTA,

RUOTSIN KUNINGASKUNTA,

ISON-BRITANNIAN JA POHJOIS-IRLANNIN YHDISTYNYT KUNINGASKUNTA,

Euroopan yhteisön perustamissopimuksen, Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimuksen ja Euroopan unionista tehdyn sopimuksen sopimuspuolet, jäljempänä ’jäsenvaltiot’, ja

EUROOPAN YHTEISÖ ja EUROOPAN ATOMIENERGIAYHTEISÖ,

jäljempänä ’yhteisö’,

sekä

MONTENEGRON TASAVALTA, jäljempänä ’**MONTENEGRO’**,

ottavat huomioon sopimuspuolten vahvat siteet ja yhteiset arvot, niiden halun vahvistaa näitä siteitä ja luoda vastavuoroisuuteen ja yhteisiin etuihin perustuvat tiiviit ja kestävät suhteet, joiden ansiosta Montenegro voi vahvistaa ja laajentaa suhteita yhteisöön ja sen jäsenvaltioihin,

katsovat, että tämä sopimus on merkittävä Kaakkois-Euroopan maita koskevalle vakautus- ja assosiaatioprosessille sekä perustettaessa ja lujitettaessa yhteistyöhön perustuvaa vakaata eurooppalaista järjestystä, jossa Euroopan unioni on kantavana voimana; sopimus on merkittävä myös vakaussopimuksen kannalta,

palauttavat mieliin Euroopan unionin halun liittää Montenegro mahdollisimman tiiviisti Euroopan poliittiseen ja taloudelliseen valtavirtaan ja toteavat, että maa on mahdollinen EU:n jäsenehdokas Euroopan unionista tehdyn sopimuksen mukaisesti sillä edellytyksellä, että se täyttää kesäkuussa 1993 kokoontuneen Eurooppa-neuvoston vahvistamat arviointiperusteet sekä vakautus- ja assosiaatioprosessin ehdot ja panee onnistuneesti täytäntöön tämän sopimuksen ja erityisesti sen alueellista yhteistyötä koskevat määräykset,

ottavat huomioon Eurooppa-kumppanuuden, jossa määritellään toiminnan painopisteet maan tukemiseksi sen pyrkimyksissä lähentyä Euroopan unioniin,

ottavat huomioon, että sopimuspuolet ovat sitoutuneet edistämään kaikin keinoin Montenegron ja koko alueen poliittista, taloudellista ja instituutionaalista vakautusta kansalaisyhteiskunnan, demokratian ja instituutioiden kehittämisen, julkishallinnon uudistamisen, alueellisen kaupan integraation, kaupallisen ja taloudellisen yhteistyön tehostamisen, eri alueiden, varsinkin oikeuden, vapauden ja turvallisuuden alan yhteistyön lisäämisen sekä kansallisen ja alueellisen turvallisuuden vahvistamisen kautta,

ottavat huomioon, että tämän sopimuksen perustana on sopimuspuolten sitoutuminen poliittisten ja taloudellisten vapauksien lisäämiseen sekä niiden sitoutuminen ihmisoikeuksien, myös kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuksien, ja oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamiseen sekä monipuoluejärjestelmään ja vapaisiin ja oikeudenmukaisiin vaaleihin nojautuvien demokraattisten periaatteiden noudattamiseen,

katsovat, että sopimuspuolet ovat sitoutuneet kaikkien Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan, ETYJ:n ja erityisesti Helsingin päätösasiakirjan sekä Madridin ja Wienin kokousten päätösasiakirjojen, uutta Eurooppaa koskevan Pariisin peruskirjan sekä Kaakkois-Euroopan vakaussopimuksen periaatteiden ja määräysten täyteen täytäntöönpanoon edistääkseen alueellista vakautta ja alueen maiden välistä yhteistyötä,

vahvistavat uudelleen kaikkien pakolaisten ja sisäisten pakolaisten paluuoikeudet sekä heidän omaisuutensa ja muiden ihmisoikeuksiensa suojelun,

ottavat huomioon sopimuspuolten sitoutumisen vapaan markkinatalouden periaatteisiin ja kestävään kehitykseen sekä yhteisön halukkuuden edistää talousuudistusten toteuttamista Montenegrossa,

ottavat huomioon, että sopimuspuolet ovat sitoutuneet vapaakauppaan WTO:n säännöistä johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien mukaisesti,

ottavat huomioon sopimuspuolten toiveen kehittää edelleen säännöllistä poliittista vuoropuhelua molempia sopimuspuolia kiinnostavista kahdenvälisistä ja kansainvälisistä asioista, alueelliset näkökohdat mukaan luettuina, ja ottaen huomioon Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan (YUTP),

ottavat huomioon, että sopimuspuolet ovat sitoutuneet torjumaan järjestäytynyttä rikollisuutta ja lujittamaan terrorismin vastaista yhteistyötään 20 päivänä lokakuuta 2001 järjestetyssä Eurooppa-konferenssissa annetun julistuksen pohjalta,

ovat vakuuttuneita siitä, että vakautus- ja assosiaatiosopimus luo uudenlaisen ilmapiirin keskinäisille taloussuhteille ja ennen kaikkea kaupan ja investointien kehitykselle, jotka kaikki ovat olennaisen tärkeitä tekijöitä talouden rakenneuudistuksen ja nykyaikaistamisen kannalta,

ottavat huomioon, että Montenegro on sitoutunut lähentämään keskeisten alojen lainsäädäntöään yhteisön säännöstön kanssa ja panemaan nämä säädökset tosiasiallisesti täytäntöön,

ottavat huomioon, että yhteisö haluaa päättäväisesti tukea uudistusten toteuttamista ja hyödyntää tätä varten kattavan monivuotisen viiteohjelman pohjalta kaikkia saatavilla olevia yhteistyön sekä teknisen, rahoituksellisen ja taloudellisen avun välineitä,

vahvistavat, että Euroopan yhteisön perustamissopimuksen kolmannen osan IV osaston soveltamisalaan kuuluvat tämän sopimuksen määräykset sitovat Yhdistynyttä kuningaskuntaa ja Irlantia erillisinä sopimuspuolina eivätkä osana Euroopan yhteisöä, kunnes Yhdistynyt kuningaskunta tai Irlanti (tapauksen mukaan) ilmoittaa Montenegrolle, että määräykset sitovat sitä osana Euroopan yhteisöä Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen ja Euroopan yhteisön perustamissopimukseen liitetyn, Yhdistyneen kuningaskunnan ja Irlannin asemaa koskevan pöytäkirjan mukaisesti. Sama koskee myös Tanskaa mainittuihin sopimuksiin liitetyn, Tanskan asemaa koskevan pöytäkirjan mukaisesti,

palauttavat mieliin, että Zagrebin huippukokouksessa edellytettiin vakautus- ja assosiaatioprosessiin osallistuvien maiden ja Euroopan unionin suhteiden lujittamista edelleen sekä alueellisen yhteistyön tehostamista,

palauttavat mieliin, että Thessalonikin huippukokouksessa lujitettiin vakautus- ja assosiaatioprosessin asemaa Euroopan unionin ja Länsi-Balkanin maiden välisten suhteiden poliittisena kehyksenä ja korostettiin, että näiden maiden yhdentyminen Euroopan unioniin tapahtuu niiden yksilöllisen uudistustahdin ja saavutusten mukaan,

palauttavat mieliin, että 19 päivänä joulukuuta 2006 allekirjoitettiin Bukarestissa Keski-Euroopan vapaakauppasopimus, jolla parannetaan alueen houkuttelevuutta investointikohteena ja sen mahdollisuuksia yhdentyä maailmantalouteen,

haluavat aloittaa tiiviimmän yhteistyön kulttuurin alalla ja kehittää tiedonvaihtoa,

OVAT SOPINEET SEURAAVAA:

1 artikla

1. Perustetaan Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Montenegron tasavallan välinen assosiaatio.

2. Tämän assosiaation tavoitteena on:

   – tukea Montenegron pyrkimyksiä lujittaa demokratiaa ja oikeusvaltioperiaatetta,

   – edistää Montenegron poliittista, taloudellista ja institutionaalista vakauttamista sekä alueen vakauttamista,

   – luoda poliittiselle vuoropuhelulle asianmukainen kehys, joka mahdollistaa tiiviiden poliittisten suhteiden kehittämisen sopimuspuolten välille,

   – tukea Montenegron pyrkimyksiä kehittää taloudellista ja kansainvälistä yhteistyötään muun muassa lainsäädäntönsä lähentämisellä yhteisön säännöstön kanssa,

   – tukea Montenegron pyrkimyksiä saattaa loppuun siirtyminen toimivaan markkinatalouteen,

   – edistää sopusointuisia taloussuhteita ja kehittää asteittain vapaakauppa-alue yhteisön ja Montenegron välille,

   – edistää alueellista yhteistyötä kaikilla tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla aloilla.

I OSASTO
YLEISET PERIAATTEET

2 artikla

Sopimuspuolten sisä- ja ulkopolitiikan perustan ja olennaisen osan tätä sopimusta muodostavat ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa ilmaistujen ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, Helsingin päätösasiakirjassa ja uutta Eurooppaa koskevassa

Pariisin peruskirjassa määriteltyjen demokratian periaatteiden ja ihmisoikeuksien kunnioitus, kansainvälisen oikeuden periaatteiden, mukaan lukien toimiminen täydessä yhteistyössä entisen Jugoslavian alueen kansainvälisen rikostuomioistuimen (ICTY) kanssa, ja oikeusvaltioperiaatteen noudattaminen sekä taloudellista yhteistyötä käsitelleen Bonnin ETY-kokouksen päätösasiakirjassa ilmaistut markkinatalouden periaatteet.

3 artikla

Joukkotuhoaseiden ja niiden kantolaitteiden leviämisen estäminen on olennainen osa sopimusta.

4 artikla

Sopimuspuolet vahvistavat pitävänsä tärkeänä kansainvälisten velvoitteiden täyttämistä ja erityisesti täysipainoista yhteistyötä ICTY:n kanssa.

5 artikla

Kansainvälinen ja alueellinen rauha ja vakaus, hyvien naapuruussuhteiden kehittäminen, ihmisoikeudet ja vähemmistöjen kunnioitus ja suojelu ovat keskeisiä tekijöitä vakautus- ja assosiaatioprosessissa, johon viitataan 21 päivänä kesäkuuta 1999 tehdyissä neuvoston päätelmissä. Tämä sopimus tehdään ja pannaan täytäntöön 29 päivänä huhtikuuta 1997 tehtyjen Euroopan unionin neuvoston päätelmien ja Montenegron omien ansioiden perusteella.

6 artikla

Montenegro sitoutuu jatkamaan yhteistyön ja hyvien naapuruussuhteiden edistämistä alueen muiden maiden kanssa, mikä tarkoittaa muun muassa asianmukaisia henkilöiden, tavaroiden, pääomien ja palvelujen liikkuvuutta koskevia keskinäisiä myönnytyksiä sekä erityisesti rajavalvontaa, järjestäytyneen rikollisuuden, korruption, rahanpesun, laittoman maahanmuuton ja laittoman kaupan, mukaan lukien erityisesti ihmiskaupan, käsiaseiden ja huumausaineiden kaupan, torjuntaa koskevien yhteisen edun mukaisten hankkeiden kehittämistä. Tällainen sitoumus on keskeinen tekijä sopimuspuolten suhteiden ja yhteistyön kehittämisen kannalta ja lisää siten alueellista vakautta.

7 artikla

Sopimuspuolet vahvistavat terrorismin torjunnan ja tämä alan kansainvälisten velvoitteiden täyttämisen tärkeyden.

8 artikla

Assosiaatio toteutetaan asteittain enintään 5 vuoden pituisen siirtymäkauden aikana.

Vakautus- ja assosiaationeuvosto tarkastelee säännöllisesti vuosittain sopimuksen täytäntöönpanoa ja lainsäädännöllisten hallinnollisten, institutionaalisten ja taloudellisten

uudistusten hyväksymistä ja täytäntöönpanoa Montenegrossa. Tarkastelu toteutetaan sopimuksen johdanto-osan perusteella ja sen yleisten periaatteiden mukaisesti. Tarkastelussa otetaan huomioon tämän sopimuksen kannalta olennaiset Eurooppa-kumppanuuden ensisijaiset tavoitteet ja noudatetaan vakautus- ja assosiaatioprosessissa käyttöön otettuja järjestelyjä, erityisesti vakautus- ja assosiaatioprosessin edistymistä koskevaa kertomusta.

Vakautus- ja assosiaationeuvosto antaa suorituksia ja voi tehdä päätöksiä tarkastelun perusteella. Kun tarkastelussa todetaan erityisiä ongelmia, ne käsitellään noudattaen sopimuksessa käyttöönotettuja riidanratkaisumenettelyjä.

Täydellinen assosiaatio toteutetaan asteittain. Viimeistään kolmantena vuonna sopimuksen voimaantulosta vakautus- ja assosiaationeuvosto tarkastelee sopimuksen soveltamista perinpohjaisesti. Tämän tarkastelun perusteella vakautus- ja assosiaationeuvosto arvioi Montenegron edistymistä ja voi tehdä päätöksiä assosiaation seuraavista vaiheista.

Edellä mainittua tarkastelua ei sovelleta tavaroiden vapaaseen liikkuvuuteen (IV osasto), jonka osalta sopimuksessa määrätään erityisjärjestelystä.

9 artikla

Sopimus on täysin asiaa koskevien WTO:n sääntöjen ja erityisesti GATT 1994 -sopimuksen XXIV artiklan ja GATS-sopimuksen V artiklan mukainen, ja se pannaan täytäntöön niitä noudattaen.

II OSASTO
POLIITTINEN VUOROPUHELU

10 artikla

1. Sopimuspuolten poliittista vuoropuhelua kehitetään edelleen tämän sopimuksen puitteissa. Vuoropuhelu tukee ja lujittaa Euroopan unionin ja Montenegron lähentymistä toisiinsa ja edistää tiiviiden yhteisvastuullisuuteen perustuvien yhteyksien ja uusien yhteistyömuotojen syntymistä sopimuspuolten välille.

2. Poliittisen vuoropuhelun tarkoituksena on edistää erityisesti:

   – Montenegron täysimääräistä yhdentymistä demokraattisten valtioiden yhteisöön ja asteittaista lähentymistä Euroopan unioniin,

   – sopimuspuolten näkökantojen lähentäminen kansainvälisissä kysymyksissä, myös yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyvissä kysymyksissä, muun muassa asianmukaisen tietojenvaihdon avulla ja erityisesti kysymyksissä, joilla todennäköisesti on merkittäviä vaikutuksia sopimuspuoliin,

   – alueellista yhteistyötä ja hyvien naapuruussuhteiden kehittämistä,

– Euroopan turvallisuutta ja vakautta koskevien yhteisten näkemysten syntymistä, myös niillä aloilla, jotka kuuluvat Euroopan unionin yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.

3. Sopimuspuolet katsovat, että joukkotuhoaseiden ja niiden kantolaitteiden leviäminen niin valtiollisille kuin valtioista riippumattomille toimijoille on yksi vakavimmista kansainvälisen vakauden ja turvallisuuden uhkatekijöistä. Tästä syystä sopimuspuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä ja osallistuvansa joukkotuhoaseiden ja niiden kantolaitteiden leviämisen estämiseen panemalla kansallisella tasolla täytäntöön kansainvälisistä aseriisunta- ja asesulkusopimuksista johtuvat velvoitteensa ja noudattamalla niitä sekä muita asiaa koskevia kansainvälisiä velvoitteita täysimääräisesti. Sopimuspuolet sopivat, että tämä määräys muodostaa olennaisen osan tätä sopimusta ja sisältyy poliittiseen vuoropuheluun, joka edistää ja lujittaa näitä tekijöitä.

Lisäksi sopimuspuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä ja osallistuvansa joukkotuhoaseiden ja niiden kantolaitteiden leviämisen estämiseen:

– toteuttamalla toimia kaikkien muiden asiaa koskevien kansainvälisten asiakirjojen allekirjoittamiseksi, ratifioimiseksi tai niihin liittymiseksi tapauksesta riippuen ja niiden panemiseksi täysimääräisesti täytäntöön,

– luomalla tehokkaan kansallisen vientivalvontajärjestelmän, jolla valvotaan joukkotuhoaseisiin liittyvien tavaroiden vientiä ja kauttakulkua, mukaan luettuna kaksikäyttöteknologian loppukäytön valvonta, ja johon sisältyy tehokkaita seuraamuksia vientivalvonnan laiminlyömisestä.

Tätä asiaa koskevaa poliittista vuoropuhelua käydään aluetasolla.

11 artikla

1. Poliittista vuoropuhelua käydään vakautus- ja assosiaationeuvostossa, jolla on yleinen vastuu kaikissa niissä kysymyksissä, jotka sopimuspuolet haluavat saattaa sen käsiteltäviksi.

2. Sopimuspuolten pyynnöstä poliittinen vuoropuhelu voidaan toteuttaa myös seuraavissa muodoissa:

– kokoukset, joita järjestetään tarvittaessa Montenegroa sekä Euroopan unionin neuvoston puheenjohtajavaltiota, pääsihteeriä/YUTP:n korkeaa edustajaa ja komissiota edustavien johtavien virkamiesten välillä,

– sopimuspuolten välisten diplomaattisten yhteyksien täysimääräinen hyödyntäminen, mukaan luettuina asianmukaiset yhteydet kolmansissa maissa, Yhdistyneissä Kansakunnissa, ETYJ:ssä, Euroopan neuvostossa ja muilla kansainvälisillä foorumeilla,

– kaikki muut keinot, joilla voidaan edistää poliittisen vuoropuhelun lujittamista, kehittämistä ja lisäämistä, mukaan lukien Thessalonikin toimintasuunnitelmassa esitetyt keinot.

12 artikla

Parlamentaarisella tasolla poliittista vuoropuhelua käydään 125 artiklassa perustetussa parlamentaarisessa vakautus- ja assosiaatiovaliokunnassa.

13 artikla

Poliittista vuoropuhelua voidaan käydä monenvälisellä tasolla ja aluetasolla, jolloin siihen osallistuu myös muita alueen maita, sekä EU:n ja Länsi-Balkanin foorumin puitteissa.

III OSASTO
ALUEELLINEN YHTEISTYÖ

14 artikla

Osana sitoutumistaan kansainväliseen ja alueelliseen rauhaan ja vakauteen sekä hyvien naapuruussuhteiden kehittämiseen Montenegro edistää aktiivisesti alueellista yhteistyötä. Euroopan yhteisö voi tukea teknisen avun ohjelmiensa avulla hankkeita, joilla on alueellinen tai rajat ylittävä ulottuvuus.

Aikoessaan lisätä yhteistyötään jäljempänä 15–17 artiklassa mainittujen maiden kanssa Montenegron on ilmoitettava asiasta yhteisölle ja sen jäsenvaltioille ja neuvoteltava niiden kanssa X osaston määräysten (institutionaaliset määräykset, yleiset määräykset ja loppumääräykset) mukaisesti.

Montenegro panee täysimääräisesti täytäntöön voimassa olevat kahdenväliset sopimukset, jotka neuvoteltiin Serbian ja Montenegron 27 päivänä kesäkuuta 2001 Brysselissä allekirjoittaman kaupan helpottamista ja vapauttamista koskevan yhteisymmärryspöytäkirjan ja 19 päivänä joulukuuta 2006 Bukarestissa allekirjoitetun Keski-Euroopan vapaakauppasopimuksen mukaisesti.

15 artikla
Yhteistyö maiden kanssa,
jotka ovat allekirjoittaneet vakautus- ja assosiaatiosopimuksen

Tämän sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen Montenegron on aloitettava neuvottelut yhden tai useamman vakautus- ja assosiaatiosopimuksen jo allekirjoittaneen maan kanssa tehdäkseen alueellista yhteistyötä koskevat kahdenväliset yleissopimukset, joiden tavoitteena on laajentaa asianomaisten maiden välistä yhteistyötä.

Näiden yleissopimusten keskeiset osat ovat seuraavat:

– poliittinen vuoropuhelu,

– sopimuspuolten välisten vapaakauppa-alueiden perustaminen asiaa koskevien WTO:n määräysten mukaisesti,

– työntekijöiden liikkuvuutta, sijoittautumisvapautta, palvelujen tarjoamista, maksuliikennettä ja pääomanliikkeitä sekä muita henkilöiden liikkuvuuteen liittyviä

käytäntöjä koskevat vastavuoroiset myönnytykset, joiden taso vastaa tässä sopimuksessa vahvistettua tasoa,

– määräykset yhteistyöstä muilla aloilla ja erityisesti oikeuden, vapauden ja turvallisuuden alalla riippumatta siitä, kuuluvatko ne tämän sopimuksen soveltamisalaan.

Yleissopimuksissa annetaan tarpeen mukaan määräyksiä tarvittavien institutionaalisten mekanismien luomisesta.

Yleissopimukset tehdään kahden vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta. Montenegron halukkuutta kyseisten yleissopimusten tekemiseen pidetään edellytyksenä sen ja Euroopan unionin suhteiden jatkokehittämiselle.

Montenegron on aloitettava vastaavanlaiset neuvottelut myös muiden alueen maiden kanssa heti, kun ne ovat allekirjoittaneet vakautus- ja assosiaatiosopimukset.

16 artikla
Yhteistyö muiden vakautus- ja assosiaatioprosessiin kuuluvien maiden kanssa

Montenegron on tehtävä alueellista yhteistyötä muiden maiden kanssa, joita vakautus- ja assosiaatioprosessi koskee, joillakin tai kaikilla tämän sopimuksen kattamilla aloilla ja erityisesti yhteistä etua koskevissa asioissa. Tällaisen yhteistyön olisi oltava aina sopusoinnussa tämän sopimuksen periaatteiden ja tavoitteiden kanssa.

17 artikla
Yhteistyö muiden EU:n jäsenehdokkaina olevien maiden kanssa, jotka eivät kuulu vakautus- ja assosiaatioprosessiin

1. Montenegro voi lisätä yhteistyötään ja tehdä alueellista yhteistyötä koskevan yleissopimuksen minkä tahansa EU:n ehdokasmaan kanssa kaikilla tämän sopimuksen piiriin kuuluvilla yhteistyöaloilla. Tällaisen yleissopimuksen tavoitteena olisi oltava Montenegron ja kyseisen maan kahdenvälisten suhteiden asteittainen yhdenmukaistaminen Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä kyseisen maan suhteiden vastaavien osien kanssa.

2. Montenegron on aloitettava neuvottelut Turkin kanssa, joka on muodostanut tulliliiton Euroopan yhteisön kanssa, tehdäkseen molemminpuolisen edun mukaisen sopimuksen vapaakauppa-alueen perustamisesta GATT-sopimuksen XXIV artiklan mukaisesti ja vapauttaakseen sijoittautumisoikeuden ja palvelujen tarjoamisen niiden välillä siten, että niiden taso vastaa tässä sopimuksessa vahvistettua tasoa GATS-sopimuksen V artiklan mukaisesti.

   Neuvottelut on aloitettava mahdollisimman pian, jotta edellä mainittu sopimus voidaan tehdä ennen 18 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun siirtymäkauden päättymistä.

IV OSASTO
TAVAROIDEN VAPAA LIIKKUVUUS

18 artikla

1. Yhteisö ja Montenegro perustavat tämän sopimuksen, GATT 1994 -sopimuksen ja WTO:n määräysten mukaisesti asteittain kahdenvälisen vapaakauppa-alueen enintään viiden vuoden pituisen, tämän sopimuksen voimaantulosta alkavan ajanjakson kuluessa. Tässä yhteydessä ne ottavat huomioon jäljempänä vahvistetut erityisvaatimukset.

2. Sopimuspuolten välisessä kaupassa käytetään tavaroiden luokitteluun tavaroiden yhdistettyä nimikkeistöä.

3. Tässä sopimuksessa tulleihin ja vaikutukseltaan vastaaviin maksuihin kuuluvat kaikki tullit tai maksut, joita peritään tavaroita tuotaessa tai vietäessä mukaan lukien kaiken tyyppiset kyseiseen tuontiin tai vientiin liittyvät lisäverot tai lisämaksut, mutta niihin eivät kuulu

   – sisäiseen veroon verrattavissa olevat maksut, jotka peritään johdonmukaisesti GATT 1994 –sopimuksen III artiklan 2 kohdan määräysten mukaisesti,

   – polkumyynti- tai tasoitustullit,

   – maksut, jotka vastaavat suoritettujen palveluiden kustannuksia.

4. Kunkin tuotteen osalta perustulli, josta tässä sopimuksessa määrätyt peräkkäiset tullinalennukset lasketaan, on seuraava:

   a) sopimuksen allekirjoittamispäivänä tosiasiallisesti sovellettu Euroopan yhteisön yhteisen tullitariffin[5] kaikkia koskeva tulli,

   b) Montenegron sovellettu tariffi[6].

5. Jos tämän sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen sovelletaan mitä tahansa kaikkia koskevaa tullinalennusta, joka johtuu erityisesti

   a) WTO:ssa käydyistä tariffineuvotteluista,

   b) Montenegron liittymisestä WTO:hon tai

   c) Montenegron WTO:hon liittymisen jälkeisistä alennuksista,

   kyseiset alennetut tullit korvaavat niiden soveltamispäivästä lähtien 4 kohdassa tarkoitetun perustullin.

---

[5] Neuvoston asetus (ETY) N:o 2658/87 (EYVL L 256, 7.9.1987, s. 1.), sellaisena kuin se on vuosittain muutettuna.

[6] Montenegron virallinen lehti nro 75/05.

6. Yhteisö ja Montenegro ilmoittavat toisilleen perustullinsa ja niihin tehdyt muutokset.

I LUKU
TEOLLISUUSTUOTTEET

19 artikla

Määritelmä

1. Tämän luvun määräyksiä sovelletaan yhdistetyn nimikkeistön 25—97 ryhmässä lueteltuihin yhteisöstä ja Montenegrosta peräisin oleviin tuotteisiin, lukuun ottamatta maataloutta koskevan WTO-sopimuksen liitteessä I olevan 1 kohdan ii alakohdassa lueteltuja tuotteita.

2. Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden kauppaa käydään sopimuspuolten välillä mainitun sopimuksen määräysten mukaisesti.

20 artikla
Teollisuustuotteita koskevat yhteisön myönnytykset

1. Montenegrosta peräisin oleviin tuotteisiin yhteisössä sovellettavat tuontitullit ja vaikutukseltaan vastaavat maksut poistetaan heti tämän sopimuksen tultua voimaan.

2. Montenegrosta peräisin oleviin tuotteisiin yhteisössä sovellettavat määrälliset rajoitukset ja vaikutukseltaan vastaavat toimenpiteet poistetaan heti tämän sopimuksen tultua voimaan.

21 artikla
Teollisuustuotteita koskevat Montenegron myönnytykset

1. Muihin kuin liitteessä I lueteltuihin yhteisöstä peräisin oleviin tuotteisiin Montenegrossa sovellettavat tuontitullit poistetaan heti tämän sopimuksen tultua voimaan.

2. Yhteisöstä peräisin oleviin tuotteisiin Montenegrossa sovellettavat vaikutukseltaan tuontitulleja vastaavat maksut poistetaan heti tämän sopimuksen tultua voimaan.

3. Liitteessä I lueteltuihin yhteisöstä peräisin oleviin tuotteisiin Montenegrossa sovellettavia tuontitulleja alennetaan asteittain, ja ne poistetaan liitteessä esitetyn aikataulun mukaisesti.

4. Yhteisöstä peräisin oleviin tavaroihin Montenegrossa sovellettavat tuonnin määrälliset rajoitukset ja vaikutuksiltaan vastaavat toimenpiteet poistetaan heti tämän sopimuksen tultua voimaan.

22 artikla
Tullit ja vientirajoitukset

1. Yhteisö ja Montenegro poistavat heti tämän sopimuksen tultua voimaan kaikki vientitullit ja vaikutuksiltaan vastaavat maksut niiden välisessä kaupassa.

2. Yhteisö ja Montenegro poistavat heti tämän sopimuksen tultua voimaan keskinäiset viennin määrälliset rajoitukset ja vaikutuksiltaan vastaavat toimenpiteet.

23 artikla
Nopeammat tullinalennukset

Montenegro ilmoittaa olevansa valmis alentamaan yhteisön kanssa käymässään kaupassa sovellettuja tulleja 21 artiklassa määrättyä nopeammin, jos sen yleinen taloudellinen tilanne ja asianomaisen toimialan tilanne tämän sallivat.

Vakautus- ja assosiaationeuvosto tarkastelee tätä tilannetta ja antaa asiaa koskevat suositukset.

II LUKU
MAATALOUS JA KALASTUS

24 artikla
Määritelmä

1. Tämän luvun määräyksiä sovelletaan yhteisöstä tai Montenegrosta peräisin olevien maatalous- ja kalastustuotteiden kauppaan.

2. ’Maatalous- ja kalastustuotteilla’ tarkoitetaan yhdistetyn nimikkeistön 1–24 ryhmään kuuluvia tuotteita ja maataloutta koskevan WTO-sopimuksen liitteessä I olevan I kohdan ii alakohdassa lueteltuja tuotteita.

3. Tämä määritelmä sisältää 3 ryhmän, 1604 ja 1605 nimikkeen ja 0511 91, 2301 20 ja ex 1902 20 alanimikkeen kala- ja kalastustuotteet (’täytetyt makaronivalmisteet, joissa on enemmän kuin 20 painoprosenttia kalaa, äyriäisiä, nilviäisiä tai muita vedessä eläviä selkärangattomia’).

25 artikla
Jalostetut maataloustuotteet

Pöytäkirjassa N:o 1 vahvistetaan siinä lueteltuihin jalostettuihin maataloustuotteisiin sovellettavat kauppajärjestelyt.

26 artikla
Montenegrosta peräisin olevien maataloustuotteiden tuontia koskevat yhteisön myönnytykset

1. Yhteisö poistaa tämän sopimuksen voimaantulopäivänä kaikki Montenegrosta peräisin olevien maataloustuotteiden tuontiin sovellettavat määrälliset rajoitukset ja vaikutuksiltaan vastaavat toimenpiteet.

2. Yhteisö poistaa tämän sopimuksen voimaantulopäivänä tuontitullit ja vaikutuksiltaan vastaavat maksut, joita sovelletaan Montenegrosta peräisin oleviin maataloustuotteisiin, lukuun ottamatta yhdistetyn nimikkeistön nimikkeisiin 0102, 0201, 0202, 1701, 1702 ja 2204 kuuluvia tuotteita.

   Kun kyse on yhdistetyn nimikkeistön 7 ja 8 ryhmään kuuluvista tuotteista, joista yhteisen tullitariffin mukaan kannetaan arvotulleja ja paljoustulli, tullien poistaminen koskee ainoastaan arvotulliosuutta.

3. Yhteisö vahvistaa tämän sopimuksen voimaantulopäivästä liitteessä II määriteltyjen, Montenegrosta peräisin olevien "baby beef" -naudanlihatuotteiden tuontitulliksi 20 prosenttia Euroopan yhteisöjen yhteisessä tullitariffissa ilmoitetusta arvotullista ja 20 prosenttia siinä ilmoitetusta paljoustullista teuraspainona ilmaistun 800 tonnin vuotuisen tariffikiintiön rajoissa.

27 artikla
Maataloustuotteita koskevat Montenegron myönnytykset

1. Montenegro poistaa tämän sopimuksen voimaantulopäivänä kaikki yhteisöstä peräisin olevien maataloustuotteiden tuontiin sovellettavat määrälliset rajoitukset ja vaikutuksiltaan vastaavat toimenpiteet.

2. Tämän sopimuksen voimaantulopäivästä Montenegro

   a) poistaa liitteessä III a lueteltujen tiettyjen yhteisöstä peräisin olevien maataloustuotteiden tuontitullit,

   b) alentaa asteittain liitteessä III b lueteltujen tiettyjen yhteisöstä peräisin olevien maataloustuotteiden tuontitulleja kyseisessä liitteessä kunkin tuotteen osalta esitetyn aikataulun mukaisesti,

   c) alentaa asteittain liitteessä III c lueteltujen tiettyjen yhteisöstä peräisin olevien maataloustuotteiden tuontitulleja 50 prosenttiin kyseisessä liitteessä kunkin tuotteen osalta esitetyn aikataulun mukaisesti.

28 artikla
Viiniä ja väkeviä alkoholijuomia koskeva pöytäkirja

Pöytäkirjassa N:o 2 vahvistetaan siinä tarkoitettuihin viineihin ja väkeviin alkoholijuomiin sovellettavat järjestelyt.

29 artikla
Kalaa ja kalastustuotteita koskevat yhteisön myönnytykset

1. Yhteisö poistaa tämän sopimuksen voimaantulopäivänä kaikki Montenegrosta peräisin olevien kalojen ja kalastustuotteiden tuontiin sovellettavat määrälliset rajoitukset ja vaikutuksiltaan vastaavat toimenpiteet.

2. Yhteisö poistaa tämän sopimuksen voimaantulopäivänä kaikki Montenegrosta peräisin oleviin kaloihin ja kalastustuotteisiin sovellettavat määrälliset rajoitukset ja vaikutuksiltaan vastaavat toimenpiteet lukuun ottamatta liitteessä IV lueteltuja

tuotteita. Liitteessä IV lueteltuihin tuotteisiin sovelletaan kyseisessä liitteessä olevia määräyksiä.

30 artikla
Kalaa ja kalastustuotteita koskevat Montenegron myönnytykset

1. Montenegro poistaa tämän sopimuksen voimaantulopäivänä kaikki yhteisöstä peräisin olevien kalojen ja kalastustuotteiden tuontiin sovellettavat määrälliset rajoitukset ja vaikutuksiltaan vastaavat toimenpiteet.

2. Montenegro poistaa tämän sopimuksen voimaantulopäivänä kaikki yhteisöstä peräisin oleviin kaloihin ja kalastustuotteisiin sovellettavat määrälliset rajoitukset ja vaikutuksiltaan vastaavat toimenpiteet lukuun ottamatta liitteessä V lueteltuja tuotteita. Liitteessä IV lueteltuihin tuotteisiin sovelletaan kyseisessä liitteessä olevia määräyksiä.

31 artikla
Uudelleentarkastelua koskeva lauseke

Sopimuspuolten välisen maatalous- ja kalastustuotteiden kaupan määrän, tuotteiden poikkeuksellinen arkuuden, yhteisön yhteisen maatalous- ja kalastuspolitiikan säännöt, Montenegron maatalous- ja kalastuspolitiikan säännöt, maatalouden ja kalastuksen merkityksen Montenegron taloudessa, WTO:ssa käytävien monenvälisten kauppaneuvottelujen vaikutukset ja Montenegron mahdollisen liittymisen WTO:hon huomioon ottaen yhteisö ja Montenegro tarkastelevat vakautus- ja assosiaationeuvostossa kolmen vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta tuotekohtaisesti, järjestelmällisesti ja vastavuoroisesti mahdollisuuksia myöntää toisilleen lisää myönnytyksiä, jotta maatalous- ja kalastustuotteiden kaupan vapauttamista voidaan jatkaa.

32 artikla

Sen estämättä, mitä muualla tässä sopimuksessa ja erityisesti sen 41 artiklassa määrätään, jos toisen sopimuspuolen alueelta peräisin olevien tuotteiden tuonti, johon sovelletaan 25–30 artiklan mukaisesti myönnettyjä myönnytyksiä, aiheuttaa maatalous- ja kalastustuotteiden markkinoiden erityisen herkkyyden vuoksi vakavia häiriöitä toisen sopimuspuolen markkinoilla tai sen sisäisen sääntelyjärjestelmän toiminnalle, sopimuspuolet aloittavat välittömästi neuvottelut asianmukaisen ratkaisun löytämiseksi. Tätä ratkaisua odotettaessa asianomainen sopimuspuoli voi toteuttaa tarpeellisina pitämiään toimenpiteitä.

33 artikla
Maatalous- ja kalastustuotteiden ja muiden elintarvikkeiden kuin viinien ja väkevien alkoholijuomien maantieteellisten merkintöjen suoja

1. Montenegro suojaa yhteisössä rekisteröidyt yhteisön maantieteelliset merkinnät 20 päivänä maaliskuuta 2006 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 510/2006 nojalla, sellaisena kuin se on ajoittain muutettuna, ja tämän artiklan mukaisesti. Montenegron maantieteelliset merkinnät voidaan rekisteröidä yhteisössä 20 päivänä maaliskuuta

2006 annetussa neuvoston asetuksessa (EY) N:o 510/2006 ja siihen tehdyissä muutoksissa esitettyjen edellytysten mukaisesti.

2. Montenegro kieltää yhteisössä suojattujen nimitysten käytön alueellaan sellaisiin vastaaviin tuotteisiin, jotka eivät ole maantieteellisen merkinnän määritelmän mukaisia. Kieltoa sovelletaan vaikka oikea maantieteellinen alkuperä on mainittu, maantieteellistä merkintää on käytetty käännöksessä ja nimitykseen on liitetty ilmauksia kuten laji, tyyppi, tapa, jäljitelmä, menetelmä tai jokin muu vastaava ilmaisu.

3. Montenegro kieltäytyy rekisteröimästä tavaramerkkiä, jonka käyttö vastaa tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitettuja tilanteita.

4. Tavaramerkit, joiden käyttö vastaa tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitettuja tilanteita ja jotka on rekisteröity tai vakiinnutettu Montenegrossa, eivät ole enää käytössä 1 päivän tammikuuta 2009 jälkeen. Tätä ei kuitenkaan sovelleta kolmansien maiden kansalaisten omistamiin, Montenegrossa rekisteröityihin tai vakiinnutettuihin tavaramerkkeihin edellyttäen, että ne eivät millään tavoin johda kuluttajia harhaan tuotteiden laadun, määritelmän ja maantieteellisen alkuperän osalta.

5. Tämän artiklan 1 kohdan mukaisesti suojattujen maantieteellisten merkintöjen käyttö Montenegrossa yleiskielessä yhteisnimityksenä kyseisille tuotteille päättyy viimeistään 1 päivänä tammikuuta 2009.

6. Montenegro varmistaa, että sen alueelta 1 päivän tammikuuta 2009 jälkeen viedyt tuotteet eivät riko tämän artiklan määräyksiä.

7. Montenegro varmistaa tämän artiklan 1–6 kohdassa tarkoitetun suojan omasta aloitteestaan tai asianomaisen osapuolen pyynnöstä.

III LUKU
YHTEISET MÄÄRÄYKSET

34 artikla
Soveltamisala

Tämän luvun määräyksiä sovelletaan kaikkien tuotteiden kauppaan sopimuspuolten välillä, ellei tässä luvussa tai pöytäkirjassa N:o 1 toisin määrätä.

35 artikla
Parannetut myönnytykset

Tämän luvun määräykset eivät millään tavoin estä kumpaakaan sopimuspuolta soveltamasta yksipuolisesti tätä edullisempia toimenpiteitä.

36 artikla
Vallitsevan tilan säilyttäminen

1. Yhteisön ja Montenegron välisessä kaupassa ei tämän sopimuksen voimaantulopäivästä alkaen oteta käyttöön uusia tuonti- tai vientitulleja tai vaikutukseltaan vastaavia maksuja eikä jo käytössä olevia koroteta.

2. Yhteisön ja Montenegron välisessä kaupassa ei tämän sopimuksen voimaantulopäivästä alkaen oteta käyttöön uusia tuonnin tai viennin määrällisiä rajoituksia tai vaikutukseltaan vastaavia toimenpiteitä eikä jo käytössä olevista tehdä entistä rajoittavampia.

3. Tämän artiklan 1 ja 2 kohdan määräykset eivät millään tavoin rajoita Montenegron ja yhteisön maatalous- ja kalastuspolitiikan harjoittamista eivätkä toimenpiteiden toteuttamista tämän politiikan osana, sikäli kuin tämä ei vaikuta liitteissä II–V ja pöytäkirjassa N:o 1 esitettyyn tuontijärjestelmään, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 26–30 artiklan mukaisesti myönnettyjen myönnytysten soveltamista.

37 artikla
Verosyrjinnän kieltäminen

1. Yhteisö ja Montenegro pidättyvät kaikista sisäistä verotusta koskevista toimenpiteistä tai käytännöistä, jotka suoraan tai välillisesti saattavat sopimuspuolen tuotteet ja vastaavat toisen sopimuspuolen alueelta peräisin olevat tuotteet keskenään eriarvoiseen asemaan, ja poistavat tällaiset toimenpiteet tai käytännöt, jos sellaisia nykyisin sovelletaan.

2. Toisen sopimuspuolen alueelle vietyjen tuotteiden sisäisten välillisten verojen palautuksen määrä ei saa olla suurempi kuin niistä kannettujen välillisten verojen määrä.

38 artikla
Fiskaaliset tullit

Tuontitullien poistamista koskevia määräyksiä sovelletaan myös fiskaalisiin tulleihin.

39 artikla
Tulliliitot, vapaakauppa-alueet ja raja-aluejärjestelyt

1. Tämä sopimus ei ole este tulliliittojen, vapaakauppa-alueiden tai rajakauppajärjestelyjen ylläpitämiselle tai perustamiselle, sikäli kuin ne eivät muuta tässä sopimuksessa määrättyjä kauppajärjestelyjä.

2. Tämä sopimus ei edellä 21 artiklassa yksilöityjen siirtymäkausien aikana vaikuta sellaisten tavaroiden liikkuvuutta koskevien erityisten etuuskohtelujärjestelyjen täytäntöönpanoon, joista joko määrätään yhden tai useamman jäsenvaltion ja Montenegron aiemmin tekemissä rajasopimuksissa tai jotka ovat seurausta kahdenvälisistä sopimuksista, jotka Montenegro on tehnyt III osaston määräysten mukaisesti alueellisen kaupan edistämiseksi.

3. Sopimuspuolet neuvottelevat vakautus- ja assosiaationeuvostossa tämän artiklan 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuista sopimuksista ja pyydettäessä muista sopimuspuolten

kolmansiin maihin soveltamaan kauppapolitiikkaan liittyvistä tärkeistä kysymyksistä. Erityisesti tapauksissa, joissa jokin kolmas maa liittyy yhteisöön, näitä neuvotteluja järjestetään sen varmistamiseksi, että tässä sopimuksessa ilmaistut yhteisön ja Montenegron yhteiset edut otetaan huomioon.

40 artikla
Polkumyynti ja tuet

1. Tämän sopimuksen määräykset eivät estä sopimuspuolia toteuttamasta toimia kaupan suojaamiseksi tämän artiklan 2 kohdan ja 41 artiklan mukaisesti.

2. Jos sopimuspuoli toteaa, että sen ja toisen sopimuspuolen välisessä kaupassa harjoitetaan polkumyyntiä ja/tai myönnetään tasoittavia tukia, se voi toteuttaa tarvittavat toimenpiteet tämän käytännön torjumiseksi GATT 1994 -sopimuksen VI artiklan soveltamista koskevan WTO-sopimuksen, tukia ja tasoitustoimenpiteitä koskevan WTO-sopimuksen ja asiaa koskevan sisäisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

41 artikla
Turvalauseke

1. Sopimuspuolten välillä sovelletaan GATT 1994 -sopimuksen XIX artiklan määräyksiä ja suojalausekkeista tehtyä WTO-sopimusta.

2. Sen estämättä, mitä tämän artiklan 1 kohdassa määrätään, jos tietyn toisen sopimuspuolen tuotteen tuonti toisen sopimuspuolen alueelle lisääntyy niin paljon ja sellaisissa olosuhteissa, että tuonti aiheuttaa tai uhkaa aiheuttaa:

   – vakavaa vahinkoa samankaltaisen tai suoraan kilpailevan tuotteen kotimaisille tuottajille tuovan sopimuspuolen alueella, tai

   – vakavia häiriöitä jollakin talouden osa-alueella tai vaikeuksia, jotka saattavat heikentää merkittävästi taloudellista tilannetta jollakin tuovan sopimuspuolen alueella,

   tuova sopimuspuoli voi toteuttaa tarvittavat kahdenväliset suojatoimenpiteet tässä artiklassa vahvistettujen edellytysten ja menettelyjen mukaisesti.

3. Toisen sopimuspuolen tuontiin suunnatut kahdenväliset suojatoimenpiteet eivät saa olla ankarampia kuin on tarpeen 2 kohdassa määriteltyjen, tämän sopimuksen soveltamisesta aiheutuneiden ongelmien korjaamiseksi. Suojatoimenpiteellä olisi keskeytettävä tässä sopimuksessa määrättyjen etuusmarginaalien kasvu tai niiden supistuminen asianomaisen tuotteen osalta enimmäismäärään saakka, joka vastaa saman tuotteen 18 artiklan 4 kohdan a ja b alakohdassa ja 5 kohdassa tarkoitettua perustullia. Näihin toimenpiteisiin on liitettävä selkeät määräykset niiden asteittaisesta poistamisesta tietyn ennalta määrätyn ajan kuluessa eikä toimenpiteiden kesto saa ylittää kahta vuotta.

   Erittäin poikkeuksellisissa olosuhteissa voidaan toimenpiteitä jatkaa vielä enintään kahden vuoden ajan. Tuotteeseen, jonka tuonnissa on aiemmin sovellettu kahdenvälisiä suojatoimenpiteitä, ei saa kohdistaa suojatoimenpiteitä vähintään neljään vuoteen aiemman toimenpiteen voimassaolon päättymisestä.

4. Tässä artiklassa tarkoitetuissa tapauksissa ennen siinä määrättyjen toimenpiteiden toteuttamista tai mahdollisimman pian tapauksissa, joihin sovelletaan tämän artiklan 5 kohdan b alakohtaa, yhteisön tai Montenegron on toimitettava vakautus- ja assosiaationeuvostolle kaikki tarvittavat tiedot tilanteen perinpohjaista tarkastelua varten kummankin sopimuspuolen kannalta hyväksyttävän ratkaisun löytämiseksi.

5. Edellisten kohtien täytäntöön panemiseksi sovelletaan seuraavia määräyksiä:

a) Tässä artiklassa tarkoitetusta tilanteesta aiheutuvat ongelmat on saatettava vakautus- ja assosiaationeuvoston käsiteltäviksi, joka asiaa tarkasteltuaan voi tehdä niiden ratkaisemiseksi tarvittavat päätökset.

Jos vakautus- ja assosiaationeuvosto tai vievä sopimuspuoli ei ole tehnyt ongelman ratkaisevaa päätöstä tai mitään muuta tyydyttävää ratkaisua ei ole saavutettu 30 päivän kuluessa siitä, kun asia saatettiin vakautus- ja assosiaationeuvoston käsiteltäväksi, tuova sopimuspuoli voi toteuttaa tarvittavat toimenpiteet ongelman korjaamiseksi tämän artiklan määräysten mukaisesti. Suojatoimenpiteitä valittaessa on etusijalle asetettava ne, joista on vähiten haittaa tässä sopimuksessa vahvistettujen järjestelyjen toiminnalle. GATT 1994 -sopimuksen XIX artiklan ja suojalausekkeista tehdyn WTO-sopimuksen mukaisissa suojatoimenpiteissä on säilytettävä tämän sopimuksen nojalla myönnetty etuuskohtelun taso tai marginaali.

b) Kun välitöntä toimintaa edellyttävien poikkeuksellisten ja kriittisten olosuhteiden vuoksi ennakkoon tapahtuva tietojen antaminen tai tarkastelu ei ole mahdollista, asianomainen sopimuspuoli voi tässä artiklassa yksilöidyissä tilanteissa soveltaa viipymättä väliaikaisia toimenpiteitä, jotka ovat välttämättömiä tilanteen korjaamiseksi, ja sen on ilmoitettava tästä välittömästi toiselle sopimuspuolelle.

Suojatoimenpiteistä on ilmoitettava viipymättä vakautus- ja assosiaationeuvostolle, jossa niistä neuvotellaan säännöllisesti aikataulun laatimiseksi niiden poistamiselle heti, kun olosuhteet sen sallivat.

6. Jos yhteisö tai Montenegro soveltaa sellaisten tuotteiden tuontiin, jotka ovat omiaan aiheuttamaan tässä artiklassa tarkoitettuja ongelmia, hallinnollista menettelyä, jonka tarkoituksena on saada nopeasti tietoja kaupankäynnin kehityksestä, sen on ilmoitettava tästä toiselle sopimuspuolelle.

42 artikla
Riittämätöntä tarjontaa koskeva lauseke

1. Jos tämän osaston määräysten noudattamisesta seuraa

a) elintarvikkeiden tai muiden vievälle sopimuspuolelle välttämättömien tuotteiden vakava puute, tai

b) sellaisen tuotteen jälleenvienti kolmanteen maahan, johon vievä sopimuspuoli soveltaa viennin määrällisiä rajoituksia, vientitulleja tai vaikutuksiltaan vastaavia toimenpiteitä tai maksuja, ja jos edellä esitetyt tilanteet aiheuttavat tai saattavat aiheuttaa merkittäviä vaikeuksia vievälle sopimuspuolelle,

kyseinen sopimuspuoli voi toteuttaa tarvittavat toimenpiteet tässä artiklassa vahvistettujen edellytysten ja menettelyjen mukaisesti.

2. Toimenpiteitä valittaessa on etusijalle asetettava ne, joista on vähiten haittaa tässä sopimuksessa vahvistettujen järjestelyjen toiminnalle. Näitä toimenpiteitä ei saa soveltaa tavalla, joka johtaisi mielivaltaiseen tai perusteettomaan syrjintään samojen edellytysten vallitessa, tai kaupan peiteltyyn rajoittamiseen, ja ne on poistettava, kun niiden ylläpitämisen edellytykset eivät enää täyty.

3. Ennen tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen toimenpiteiden toteuttamista tai mahdollisimman pian tapauksissa, joihin sovelletaan tämän artiklan 4 kohtaa, yhteisön tai Montenegron on toimitettava vakautus- ja assosiaationeuvostolle kaikki tarvittavat tiedot kummankin sopimuspuolen kannalta hyväksyttävän ratkaisun löytämiseksi. Sopimuspuolet voivat vakautus- ja assosiaationeuvostossa sopia mistä tahansa tarvittavista keinoista ongelmien ratkaisemiseksi. Jos sopimukseen ei päästä 30 päivän kuluessa siitä, kun asia saatettiin vakautus- ja assosiaationeuvoston käsiteltäväksi, vievä sopimuspuoli voi soveltaa tämän artiklan mukaisia toimenpiteitä asianomaisen tuotteen vientiin.

4. Kun välitöntä toimintaa edellyttävien poikkeuksellisten ja kriittisten olosuhteiden vuoksi ennakkoon tapahtuva tietojen antaminen tai tarkastelu ei ole mahdollista, yhteisö tai Montenegro voi soveltaa viipymättä varotoimenpiteitä, jotka ovat välttämättömiä tilanteen korjaamiseksi, ja sen on ilmoitettava tästä välittömästi toiselle sopimuspuolelle.

5. Tämän artiklan mukaisesti käyttöön otettavista toimenpiteistä on ilmoitettava viipymättä vakautus- ja assosiaationeuvostolle, jossa niistä neuvotellaan säännöllisesti tarkoituksena erityisesti aikataulun laatiminen niiden poistamiselle heti, kun olosuhteet sen sallivat.

43 artikla
Valtion monopolit

Valtion kaupallisten monopolien osalta Montenegron on varmistettava, että tämän sopimuksen voimaantuloon mennessä tavaroiden hankinnan ja kaupan pitämisen edellytyksissä ei enää esiinny syrjintää Euroopan unionin jäsenvaltioiden ja Montenegron kansalaisten välillä.

44 artikla
Alkuperäsäännöt

Jollei tässä sopimuksessa toisin määrätä, pöytäkirjassa N:o 3 vahvistetaan alkuperäsäännöt tämän sopimuksen määräysten soveltamista varten.

45 artikla
Sallitut rajoitukset

Tämä sopimus ei estä sellaisten tuontia, vientiä tai tavaroiden kauttakuljetusta koskevien kieltojen tai rajoitusten soveltamista, jotka ovat perusteltuja julkisen moraalin, yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vuoksi, ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden ja elämän suojelemiseksi, taiteellisten, historiallisten tai arkeologisten kansallisaarteiden suojelemiseksi taikka henkisen, teollisen ja kaupallisen omaisuuden suojelemiseksi, tai kultaa ja hopeaa

koskevien sääntöjen perusteella. Nämä kiellot tai rajoitukset eivät kuitenkaan saa olla keino mielivaltaiseen syrjintään tai sopimuspuolten välisen kaupan peiteltyyn rajoittamiseen.

46 artikla
Hallinnollisen yhteistyön laiminlyöminen

1. Sopimuspuolet sopivat, että hallinnollinen yhteistyö on välttämätöntä tämän osaston nojalla myönnetyn etuuskohtelun täytäntöönpanemiseksi ja valvomiseksi ja vahvistavat sitoutuvansa sääntöjenvastaisuuksien ja petosten torjuntaan tullialalla ja siihen liittyvissä asioissa.

2. Jos sopimuspuoli puolueettomien tietojen perusteella toteaa, että tämän osaston mukaista hallinnollista yhteistyötä on laiminlyöty ja/tai että sääntöjenvastaisuuksia tai petoksia ilmenee, asianomainen sopimuspuoli voi keskeyttää väliaikaisesti tämän artiklan mukaisesti myönnetyn etuuskohtelun yhdeltä tai useammalta tuotteelta.

3. Tässä artiklassa tarkoitetaan hallinnollisen yhteistyön laiminlyönnillä muun muassa:

   a) toistuvaa velvoitteiden noudattamatta jättämistä tuotteen (tuotteiden) alkuperäaseman tarkastamiseksi;

   b) toistuvaa kieltäytymistä tai viivyttelyä alkuperäselvityksen jälkitarkastusta suoritettaessa ja/tai ilmoitettaessa kyseisen tarkastuksen tuloksia;

   c) toistuvaa kieltäytymistä tai viivyttelyä luvan hankkimisessa hallinnolliseen yhteistyöhön liittyvien käyntien tekemiseksi asiakirjojen aitouden tai kyseisen etuuskohtelun myöntämisen kannalta merkityksellisten tietojen tarkastamiseksi.

   Tässä artiklassa tarkoitettu sääntöjenvastaisuus tai petos voidaan havaita muun muassa silloin, kun sopimuspuolen tavanomaisen tuotantotason ja vientikapasiteetin ylittävä tavaroiden tuonnin nopea ja ilman riittävää perustetta tapahtuva kasvu voidaan yhdistää sääntöjenvastaisuutta tai petosta koskevaan puolueettomaan tietoon.

4. Väliaikaisen keskeyttämisen soveltamisedellytykset ovat seuraavat:

   a) Sopimuspuolen, joka on puolueettomien tietojen perusteella havainnut hallinnollisen yhteistyön laiminlyönnin ja/tai sääntöjenvastaisuuden tai petoksen, on viipymättä ilmoitettava vakautus- ja assosiaatiokomitealle havainnostaan ja sitä koskevista puolueettomista tiedoistaan ja aloitettava vakautus- ja assosiaatiokomiteassa kaikkeen asiaankuuluvaan tietoon ja puolueettomiin tuloksiin perustuvat neuvottelut, jotta löydettäisiin kummankin sopimuspuolen kannalta hyväksyttävissä oleva ratkaisu.

   b) Kun sopimuspuolet ovat aloittaneet edellä mainitut neuvottelut vakautus- ja assosiaatiokomiteassa eivätkä ole löytäneet hyväksyttävissä olevaa ratkaisua kolmen kuukauden kuluessa ilmoituksen tekemisestä, asianomainen sopimuspuoli voi keskeyttää väliaikaisesti kyseisen tuotteen (kyseisten tuotteiden) etuuskohtelun. Väliaikaisesta keskeyttämisestä on ilmoitettava viipymättä vakautus- ja assosiaatiokomitealle.

c) Tässä artiklassa tarkoitettu väliaikainen keskeytys ei saa kestää pidempään kuin asianomaisen sopimuspuolen taloudellisten etujen suojaamiseksi on tarpeen. Sen kesto on enintään kuusi kuukautta, ja se voidaan uusia. Etuuskohtelun väliaikaisesta keskeytyksestä on ilmoitettava vakautus- ja assosiaatiokomitealle välittömästi sen voimaantulon jälkeen. Keskeytyksestä neuvotellaan vakautus- ja assosiaatiokomiteassa säännöllisin väliajoin, ja ensisijaisena tavoitteena on lopettaa se heti, kun sen soveltamisen edellytykset eivät enää täyty.

5. Tehdessään vakautus- ja assosiaatiokomitealle tämän artiklan 4 kohdan a alakohdassa tarkoitetun ilmoituksen asianomaisen sopimuspuolen on julkaistava virallisessa lehdessään ilmoitus maahantuojille. Ilmoituksessa on täsmennettävä, että asianomaisen tuotteen osalta on havaittu puolueettomiin tietoihin perustuva hallinnollisen yhteistyön laiminlyönti ja/tai sääntöjenvastaisuus tai petos.

47 artikla

Jos toimivaltaiset viranomaiset tekevät virheen viennissä sovellettavan etuuskohtelujärjestelmän hallinnoinnissa ja varsinkin tämän sopimuksen pöytäkirjan määräysten soveltamisessa ja virhe aiheuttaa tuontitulleihin kohdistuvia seurauksia, seurauksista kärsivä sopimuspuoli voi pyytää vakautus- ja assosiaationeuvostoa tarkastelemaan mahdollisuuksia toteuttaa tilanteen korjaamiseksi tarvittavat toimenpiteet.

48 artikla

Tämän sopimuksen soveltaminen ei rajoita yhteisön lainsäädännön soveltamista Kanariansaariin.

V OSASTO
TYÖNTEKIJÖIDEN LIIKKUVUUS, SIJOITTAUTUMINEN, PALVELUJEN TARJOAMINEN JA PÄÄOMANLIIKKEET

I LUKU
TYÖNTEKIJÖIDEN LIIKKUVUUS

49 artikla

1. Jollei yksittäisissä jäsenvaltioissa sovellettavista edellytyksistä ja yksityiskohtaisista säännöistä muuta johdu:

   – kansalaisuudeltaan montenegrolaisia työntekijöitä, jotka laillisesti työskentelevät jonkin jäsenvaltion alueella, ei saa heidän kansalaisuutensa perusteella syrjiä työehtojen, palkkauksen tai irtisanomisen osalta kyseisen jäsenvaltion omiin kansalaisiin verrattuna;

   – laillisesti jossakin jäsenvaltiossa työskentelevän työntekijän aviopuolisolla ja lapsilla, jotka asuvat siellä laillisesti, on pääsy tämän jäsenvaltion

työmarkkinoille mainitun työntekijän työluvan voimassaolon ajan; poikkeuksen muodostavat kausityöntekijät ja 50 artiklassa tarkoitettujen kahdenvälisten sopimusten perusteella saapuneet työntekijät, jollei mainituissa sopimuksissa toisin määrätä.

2. Montenegron on myönnettävä 1 kohdassa tarkoitettu kohtelu alueellaan laillisesti työskenteleville työntekijöille, jotka ovat jonkin jäsenvaltion kansalaisia, sekä näiden aviopuolisoille ja lapsille, jotka asuvat sen alueella laillisesti, jollei Montenegrossa sovellettavista edellytyksistä ja yksityiskohtaisista säännöistä muuta johdu.

50 artikla

1. Jäsenvaltioiden työmarkkinatilanne huomioon ottaen ja jollei jäsenvaltioiden lainsäädännöstä ja voimassa olevista työntekijöiden liikkuvuutta koskevista säännöistä muuta johdu:

– jäsenvaltioiden kahdenvälisten sopimusten mukaisesti montenegrolaisille työntekijöille myöntämät työnsaantimahdollisuudet olisi säilytettävä, ja niitä olisi mahdollisuuksien mukaan parannettava;

– muut jäsenvaltiot tutkivat mahdollisuuksia vastaavien sopimusten tekemiseen.

2. Kolmen vuoden kuluttua vakautus- ja assosiaationeuvosto tarkastelee muita mahdollisia parannuksia, mukaan luettuina mahdollisuudet päästä ammattikoulutukseen, jäsenvaltioissa voimassa olevien sääntöjen ja menettelyjen mukaisesti ja ottaen huomioon jäsenvaltioiden ja yhteisön työmarkkinatilanteen.

51 artikla

1. Jäsenvaltioiden alueella laillisesti työskenteleviin Montenegron kansalaisiin ja heidän maassa laillisesti oleskeleviin perheenjäseniinsä sovellettavan sosiaaliturvajärjestelmän yhteensovittamista varten vahvistetaan säännöt. Vakautus- ja assosiaationeuvoston päätöksellä, joka ei saa vaikuttaa kahdenvälisistä sopimuksista johtuviin oikeuksiin tai velvollisuuksiin, jos kyseisissä sopimuksissa määrätään edullisemmasta kohtelusta, vahvistetaan tätä varten seuraavat määräykset:

– kyseisten työntekijöiden kaikki eri jäsenvaltioissa täyttyneet vakuutus-, työskentely- tai asumiskaudet lasketaan yhteen vanhuuden, työkyvyttömyyden ja kuolemantapauksen perusteella maksettavia eläkkeitä tai elinkorkoja varten sekä kyseisten työntekijöiden ja heidän perheenjäsentensä terveydenhoitoa varten;

– vanhuuden tai kuolemantapauksen taikka työtapaturman, ammattitaudin tai niistä johtuvan työkyvyttömyyden perusteella maksettavat eläkkeet tai elinkorot ovat tuloharkintaisia etuuksia lukuun ottamatta vapaasti siirrettävissä velallisjäsenvaltion tai -valtioiden lainsäädännön mukaisesti sovellettavaan kurssiin;

– asianomaiset työntekijät saavat perhelisiä edellä yksilöidyille perheenjäsenilleen.

2. Montenegro myöntää 1 kohdan toisessa ja kolmannessa luetelmakohdassa täsmennetyn kohtelun kaltaisen kohtelun alueellaan laillisesti työskenteleville työntekijöille, jotka ovat jonkin jäsenvaltion kansalaisia, sekä heidän siellä laillisesti asuville perheenjäsenilleen.

II LUKU
SIJOITTAUTUMINEN

52 artikla

Määritelmä

Tässä sopimuksessa tarkoitetaan:

a) ’yhteisön yhtiöllä’ tai ’Montenegron yhtiöllä’ yhtiötä, joka on jäsenvaltion tai Montenegron lainsäädännön mukaisesti perustettu ja jolla on sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka yhteisön tai Montenegron alueella. Jos jäsenvaltion tai Montenegron lainsäädännön mukaisesti perustetulla yhtiöllä kuitenkin on ainoastaan sääntömääräinen kotipaikka yhteisön tai Montenegron alueella, yhtiötä pidetään yhteisön tai Montenegron yhtiönä, jos sen toiminta liittyy tosiasiallisesti ja jatkuvasti jonkin jäsenvaltion tai Montenegron talouteen;

b) yhtiön ’tytäryhtiöllä’ ensin mainitun yhtiön tosiasiallisessa määräysvallassa olevaa yhtiötä;

c) yhtiön ’sivuliikkeellä’ toimipaikkaa, jolla ei ole oikeushenkilön asemaa, mutta jonka toiminta on luonteeltaan pysyvää, esimerkiksi emoyhtiön laajentuessa perustettu toimipaikka, jolla on oma johto ja aineelliset edellytykset käydä liikeneuvotteluja kolmansien osapuolten kanssa siten, että näiden kolmansien osapuolten ei tarvitse ottaa yhteyttä emoyhtiöön, vaikka ne ovatkin tietoisia tarvittaessa syntyvästä oikeussuhteesta emoyhtiöön, jonka pääkonttori on ulkomailla, vaan ne voivat harjoittaa liiketoimintaa tämän haarakonttorin muodostavan toimipaikan kanssa;

d) ’sijoittautumisella’:

   i) kansalaisten osalta oikeutta ryhtyä itsenäisiksi ammatinharjoittajiksi ja perustaa yrityksiä, erityisesti yhtiöitä, jotka ovat heidän tosiasiallisessa määräysvallassaan. Kansalaisten itsenäiseen ammatinharjoittamiseen ei sisälly oikeutta hakea tai vastaanottaa palkkatyötä toisen sopimuspuolen työmarkkinoilla tai päästä toisen sopimuspuolen työmarkkinoille. Tämän luvun määräyksiä ei sovelleta henkilöihin, jotka eivät ole täysin itsenäisiä ammatinharjoittajia;

   ii) yhteisön tai Montenegron yhtiöiden osalta oikeutta ryhtyä harjoittamaan taloudellista toimintaa perustamalla tytäryhtiöitä ja sivuliikkeitä Montenegroon tai yhteisöön;

e) ’toiminnalla’ taloudellisen toiminnan harjoittamista;

f) ’taloudellisella toiminnalla’ periaatteessa teollista, kaupallista ja ammatillista toimintaa sekä pienyrittäjyyttä;

g) ’yhteisön kansalaisella’ ja ’Montenegron kansalaisella’ luonnollista henkilöä, joka on jonkin jäsenvaltion tai Montenegron kansalainen;

h) tämän luvun ja III luvun määräyksiä sovelletaan kansainvälisessä meriliikenteessä, mukaan luettuina intermodaalikuljetukset, joihin sisältyy meriosuus, myös niihin jäsenvaltioiden tai Montenegron kansalaisiin, jotka ovat sijoittautuneet yhteisön tai Montenegron ulkopuolelle, sekä meriliikenneyhtiöihin, jotka ovat sijoittautuneet yhteisön tai Montenegron ulkopuolelle ja jotka ovat jonkin jäsenvaltion tai vastaavasti Montenegron kansalaisten määräysvallassa, jos niille kuuluvat alukset on rekisteröity kyseisessä jäsenvaltiossa tai Montenegrossa niiden lainsäädännön mukaisesti;

i) ’rahoituspalveluilla’ liitteessä VI esitettyjä toimintoja. Vakautus- ja assosiaationeuvosto voi laajentaa tai muuttaa kyseisen liitteen soveltamisalaa.

53 artikla

1. Montenegro helpottaa alueellaan yhteisön yritysten ja kansalaisten harjoittamien liiketoimien aloittamista. Tätä tarkoitusta varten se takaa tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen:

   i) yhteisön yhtiöille Montenegron alueelle sijoittautumisen osalta kohtelun, joka on yhtä edullinen kuin sen omille yhtiöilleen tai kolmansien maiden yhtiöille myöntämä kohtelu, sen mukaan kumpi näistä on edullisempi;

   ii) yhteisön yhtiöiden tytäryhtiöiden ja sivuliikkeiden, jotka ovat jo sijoittautuneet Montenegron alueelle, toiminnan osalta kohtelun, joka on yhtä edullinen kuin sen omille yhtiöilleen ja sivuliikkeilleen tai kolmansien maiden yhtiöiden tytäryhtiöille ja sivuliikkeille myöntämä kohtelu, sen mukaan kumpi on edullisempi.

2. Tämän sopimuksen voimaan tullessa yhteisö ja sen jäsenvaltiot myöntävät:

   i) Montenegron yhtiöille sijoittautuessa kohtelun, joka on yhtä edullinen kuin jäsenvaltioiden omille yhtiöilleen tai kolmansien maiden yhtiöille myöntämä kohtelu, sen mukaan kumpi on edullisempi;

   ii) jäsenvaltioiden alueelle sijoittautuneiden Montenegron yhtiöiden tytäryhtiöiden ja sivuliikkeiden toiminnan osalta kohtelun, joka on yhtä edullinen kuin jäsenvaltioiden omille yhtiöilleen ja sivuliikkeilleen tai jäsenvaltioiden alueelle sijoittautuneiden kolmansien maiden yhtiöiden tytäryhtiöille ja sivuliikkeille myöntämä kohtelu, sen mukaan kumpi on edullisempi.

3. Sopimuspuolet eivät anna mitään uusia säännöksiä tai toteuta mitään uusia toimenpiteitä, joilla olisi syrjivä vaikutus sopimuspuolten yhtiöiden sijoittautumiseen niiden alueelle tai yhtiöiden sijoittautumisen jälkeen niiden toimintaan sopimuspuolten omiin yhtiöihin verrattuna.

4. Vakautus- ja assosiaationeuvosto vahvistaa neljän vuoden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta yksityiskohtaiset säännöt edellä annettujen määräysten ulottamisesta koskemaan yhteisön ja Montenegron kansalaisten oikeutta ryhtyä taloudelliseen toimintaan itsenäisinä ammatinharjoittajina.

5. Sen estämättä, mitä tässä artiklassa määrätään:

   a) yhteisön yhtiöiden tytäryhtiöillä ja sivuliikkeillä on tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen oikeus käyttää ja vuokrata kiinteää omaisuutta Montenegrossa;

   b) yhteisön yhtiöiden tytäryhtiöillä on Montenegron yhtiöinä myös oikeus sopimuksen voimaantulosta alkaen hankkia ja omistaa kiinteää omaisuutta sekä julkishyödykkeiden/yhteishyödykkeiden osalta samat oikeudet kuin Montenegron yhtiöillä, jos nämä oikeudet ovat tarpeen harjoitettaessa sitä taloudellista toimintaa, jonka vuoksi sijoittautuminen on tapahtunut.

54 artikla

1. Jollei 56 artiklan määräyksistä muuta johdu ja lukuun ottamatta liitteessä VI esitettyjä rahoituspalveluja, sopimuspuolet voivat säännellä yhtiöiden ja kansalaisten sijoittautumista ja toimintaa alueellaan, jos tämä sääntely ei johda toisen sopimuspuolen yhtiöiden ja kansalaisten syrjintään verrattuna sopimuspuolen omiin yhtiöihin ja kansalaisiin.

2. Sen estämättä, mitä tässä sopimuksessa muutoin määrätään, tämä sopimus ei rahoituspalvelujen osalta estä sopimuspuolia toteuttamasta vakautta ja luotettavuutta turvaavia toimenpiteitä, mukaan luettuina toimenpiteet, joilla suojellaan sijoittajia, tallettajia, vakuutuksenottajia tai henkilöitä, joiden omaisuudenhoidosta vastaa rahoituspalvelujen tarjoaja, tai toimenpiteitä, joilla varmistetaan rahoitusjärjestelmän yhtenäisyys ja vakaus. Sopimuspuolet eivät saa käyttää näitä toimenpiteitä keinona sopimuksen mukaisten velvoitteidensa välttämiseen.

3. Tämän sopimuksen määräyksiä ei saa tulkita siten, että sopimuspuoli olisi velvoitettu paljastamaan yksittäisten asiakkaiden liiketoimiin ja tileihin liittyviä tietoja tai julkisten elinten hallussa olevia luottamuksellisia tai yksityisiä tietoja.

55 artikla

1. Tämän luvun määräyksiä ei sovelleta lento-, sisävesi- ja merikabotaasiliikenteen palveluihin, sanotun kuitenkaan rajoittamatta minkään Euroopan yhteisen ilmailualueen perustamisesta tehdyn monenvälisen sopimuksen päinvastaisen määräyksen soveltamista.

2. Vakautus- ja assosiaationeuvosto voi antaa sijoittautumis- ja toimintaedellytysten parantamiseen tähtääviä suosituksia 1 kohdan soveltamisalaan kuuluvilla aloilla.

56 artikla

1. Mitä 53 ja 54 artiklassa määrätään, ei estä sopimuspuolta soveltamasta erityisiä sääntöjä sellaisten toisen sopimuspuolen yhtiöiden sivuliikkeiden sijoittautumiseen ja toimintaan sen alueella, joita ei ole perustettu ensiksi mainitun sopimuspuolen alueella, jos nämä erityiset säännöt ovat perusteltuja sen vuoksi, että näissä sivuliikkeissä on oikeudellisia tai teknisiä eroja verrattuna ensiksi mainitun sopimuspuolen alueella perustettujen yhtiöiden sivuliikkeisiin; rahoituspalveluihin voidaan soveltaa erityisiä sääntöjä vakauden ja luotettavuuden turvaamiseen liittyvistä syistä.

2. Kohtelun ero ei saa olla suurempi kuin mikä on ehdottomasti tarpeen tällaisten oikeudellisten tai teknisten erojen vuoksi tai rahoituspalvelujen osalta toiminnan vakauden ja luotettavuuden turvaamiseksi.

57 artikla

Helpottaakseen yhteisön kansalaisten ja Montenegron kansalaisten pääsyä säänneltyihin ammatteihin sekä helpottaakseen näiden ammattien harjoittamista Montenegrossa ja yhteisössä vakautus- ja assosiaationeuvosto tarkastelee, mitkä toimenpiteet ovat tarpeen tutkintotodistusten vastavuoroiseksi tunnustamiseksi. Vakautus- ja assosiaationeuvosto voi toteuttaa kaikki tarvittavat toimenpiteet tätä varten.

58 artikla

1. Montenegron tai vastaavasti yhteisön alueelle sijoittautuneella yhteisön yhtiöllä tai Montenegron yhtiöllä on sijoittautumismaan voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti oikeus Montenegron tasavallan tai yhteisön alueella työllistää tai antaa tytäryhtiöidensä tai sivuliikkeidensä työllistää yhteisön jäsenvaltioiden tai Montenegron kansalaisia, jos nämä henkilöt ovat tämän artiklan 2 kohdassa määriteltyjä keskeisissä tehtävissä toimivia henkilöitä ja ovat yksinomaan näiden yhtiöiden, tytäryhtiöiden tai sivuliikkeiden palveluksessa. Näiden työntekijöiden oleskelu- ja työlupa on voimassa ainoastaan työsuhteen keston ajan.

2. Edellä mainittujen yhtiöiden, jäljempänä ’organisaatiot’, keskeisissä tehtävissä toimivia henkilöitä ovat seuraaviin ryhmiin kuuluvat, tämän kohdan c alakohdassa määritellyt ’sisäisen siirron saaneet työntekijät’, jos organisaatio on oikeushenkilö ja jos asianomaiset henkilöt ovat olleet sen palveluksessa tai sen osakkaita (muita kuin pääosakkaita) vähintään mainittua siirtoa välittömästi edeltävän vuoden ajan:

   a) organisaatiossa johtavassa asemassa olevat henkilöt, jotka ensisijaisesti vastaavat yksikön johtamisesta ja joita valvoo tai neuvoo pääasiassa yrityksen johtokunta tai osakkeenomistajat taikka näitä vastaavat tahot ja joiden toimenkuvaan kuuluu muun muassa:

   – yksikön tai sen osaston taikka jaoksen johtaminen;

   – muun valvonta-, asiantuntija- tai johtotehtävissä toimivan henkilöstön työskentelyn ohjaus ja valvonta;

– henkilökohtainen toimivalta palkata tai irtisanoa työntekijöitä taikka antaa heidän palkkaamistaan tai irtisanomistaan koskevia suosituksia sekä toteuttaa muita henkilöstöä koskevia toimenpiteitä;

b) organisaatiossa työskentelevät henkilöt, joilla on yksikön toiminnalle, tutkimusvälineistön käytölle, teknologialle tai johtamiselle välttämätöntä erityisosaamista. Tällaisen osaamisen arvioinnissa voidaan ottaa huomioon yksikölle ominaisen osaamisen lisäksi erityistä teknistä tietämystä vaativaan työhön tai ammattiin liittyvän pätevyyden korkea taso, mukaan luettuna luvanvaraisten ammattien harjoittajiin kuuluminen;

c) 'sisäisen siirron saanut työntekijä' on luonnollinen henkilö, joka työskentelee organisaatiossa sopimuspuolen alueella ja joka siirretään väliaikaisesti taloudellista toimintaa harjoitettaessa toisen sopimuspuolen alueelle; kyseisellä yhtiökokonaisuudella on oltava pääasiallinen toimipaikka jonkun sopimuspuolen alueella, ja siirto on suoritettava tämän yhtiökokonaisuuden yksikköön (sivuliike, tytäryhtiö), jonka taloudellinen toiminta toisen sopimuspuolen alueella on tosiasiallisesti samankaltaista.

3. Montenegron kansalaisten pääsy yhteisön alueelle ja väliaikainen oleskelu siellä ja yhteisön kansalaisten pääsy Montenegron alueelle ja väliaikainen oleskelu siellä sallitaan, jos nämä yhtiöiden edustajat ovat 2 kohdan a alakohdassa määriteltyjä johtavassa asemassa olevia henkilöitä, jotka ovat vastuussa Montenegron yhtiön tytäryhtiön tai sivuliikkeen perustamisesta johonkin yhteisön jäsenvaltioon tai yhteisön yhtiön tytäryhtiön tai sivuliikkeen perustamisesta Montenegron tasavaltaan, kun:

– kyseiset edustajat eivät harjoita suoraa myyntiä tai tarjoa palveluja eivätkä saa palkkaa sijoittautumisalueella sijaitsevalta toimijalta, ja

– yhtiön päätoimipaikka on yhteisön tai Montenegron ulkopuolella, eikä sillä ole muita edustajia, toimistoja, sivuliikkeitä tai tytäryhtiöitä yhteisön kyseisessä jäsenvaltiossa tai Montenegrossa.

III LUKU
PALVELUJEN TARJOAMINEN

59 artikla

1. Yhteisö ja Montenegro sitoutuvat seuraavien määräysten mukaisesti toteuttamaan tarvittavat toimenpiteet salliakseen asteittain palvelut, joita tarjoavat sellaiset yhteisön tai Montenegron yhtiöt tai kansalaiset, jotka ovat sijoittautuneet toisen sopimuspuolen alueelle kuin palveluiden vastaanottaja.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitetun vapauttamisen yhteydessä sopimuspuolet sallivat sellaisten luonnollisten henkilöiden tilapäisen liikkuvuuden, jotka tarjoavat palveluja tai jotka ovat palvelujen tarjoajan palveluksessa 58 artiklassa määritellyissä keskeisissä tehtävissä, mukaan luettuina luonnolliset henkilöt, jotka edustavat

yhteisön tai Montenegron yhtiöitä tai kansalaisia ja jotka haluavat saapua tilapäisesti maahan neuvotellakseen palvelujen myymisestä tai tehdäkseen palvelujen myyntiä koskevia sopimuksia palvelujen tarjoajan puolesta, kunhan nämä edustajat eivät harjoita suoraa myyntiä suurelle yleisölle eivätkä itse henkilökohtaisesti tarjoa palveluja.

3. Vakautus- ja assosiaationeuvosto toteuttaa tarvittavat toimenpiteet 1 kohdan määräysten asteittaiseksi täytäntöönpanemiseksi neljän vuoden kuluttua. Huomiota kiinnitetään sopimuspuolten edistymiseen lainsäädäntönsä lähentämisessä.

60 artikla

1. Sopimuspuolet eivät toteuta mitään sellaisia toimenpiteitä tai toimia, joiden vuoksi sellaisten yhteisön tai Montenegron kansalaisten tai yhtiöiden, jotka ovat sijoittautuneet toisen sopimuspuolen alueelle kuin palveluiden vastaanottaja, palvelujen tarjoamisen edellytykset muuttuvat merkittävästi rajoittavammiksi kuin ne olivat tämän sopimuksen voimaantulopäivää edeltävänä päivänä.

2. Jos sopimuspuoli katsoo, että toisen sopimuspuolen tämän sopimuksen voimaan tultua toteuttamilla toimenpiteillä aiheutetaan tilanne, joka on merkittävästi rajoittavampi palvelujen tarjonnan osalta kuin tämän sopimuksen voimaantulopäivän tilanne, kyseinen ensin mainittu sopimuspuoli voi esittää toiselle sopimuspuolelle neuvottelujen aloittamista asiasta.

61 artikla

Kuljetuspalvelujen tarjoamiseen yhteisön ja Montenegron välillä sovelletaan seuraavia määräyksiä:

1. Pöytäkirjassa N:o 4 säännellään sopimuspuolten välistä suhdetta maakuljetusten osalta, ja tarkoituksena on varmistaa maanteiden rajoittamaton kauttakulkuliikenne Montenegrossa ja yhteisössä, soveltaa tosiasiallisesti syrjimättömyyden periaatetta ja yhdenmukaistaa Montenegron liikennealan lainsäädäntö asteittain yhteisön lainsäädännön kanssa.

2. Kansainvälisen meriliikenteen osalta sopimuspuolet sitoutuvat noudattamaan tosiasiallisesti periaatetta kaupallisin edellytyksin tapahtuvasta vapaasta pääsystä kansainvälisen meriliikenteen markkinoille ja kauppaan sekä noudattamaan turvallisuus- ja ympäristönormeja koskevia kansainvälisiä ja eurooppalaisia velvoitteita.

   Sopimuspuolet vahvistavat sitoutuneensa vapaaseen kilpailuun, joka on kansainvälisen meriliikenteen keskeinen ominaisuus.

3. Soveltaessaan 2 kohdan periaatteita sopimuspuolet:

   a) eivät jatkossa sisällytä kolmansien maiden kanssa tekemiinsä kahdenvälisiin sopimuksiin lastinjakoa koskevia lausekkeita;

b) poistavat heti tämän sopimuksen tultua voimaan kaikki yksipuoliset toimenpiteet sekä hallinnolliset, tekniset ja muut esteet, joilla voisi olla rajoittava tai syrjivä vaikutus palvelujen vapaaseen tarjontaan kansainvälisessä meriliikenteessä;

c) kukin sopimuspuoli myöntää toisen sopimuspuolen kansalaisten tai yritysten liikennöimille laivoille vähintään samat etuudet kuin omille laivoilleen kansainvälisiin kauppasatamiin pääsyn, satamien infrastruktuurin ja muiden meriliikenteen oheispalvelujen käytön, niihin liittyvien maksujen ja tullipalvelujen sekä lastaukseen ja purkuun tarkoitettujen ankkuripaikkojen ja muiden tilojen osoittamisen osalta.

4. Jotta voitaisiin varmistaa sopimuspuolten välisten kuljetusten yhteensovitettu kehitys ja asteittainen vapauttaminen sopimuspuolten kaupallisten tarpeiden mukaisesti, vastavuoroista markkinoillepääsyä koskevista edellytyksistä lentoliikenteen alalla sovitaan Euroopan yhteisen ilmailualueen perustamisesta tehdyssä monenvälisessä sopimuksessa.

5. Ennen 4 kohdassa tarkoitetun sopimuksen tekemistä sopimuspuolet eivät toteuta mitään toimenpiteitä eivätkä ryhdy mihinkään toimiin, jotka ovat rajoittavampia tai syrjivämpiä kuin ennen tämän sopimuksen voimaantuloa käytössä olleet toimenpiteet tai toimet.

6. Montenegro mukauttaa lainsäädäntönsä, mukaan luettuina hallinnolliset, tekniset ja muut säännöt, yhteisössä sovellettavaan lento-, meri-, sisävesi- ja maaliikennettä koskevaan lainsäädäntöön siinä määrin kuin se on tarpeen edistettäessä vapauttamista ja sopimuspuolten vastavuoroista pääsyä markkinoille sekä helpotettaessa matkustajien ja tavaroiden liikkuvuutta.

7. Vakautus- ja assosiaationeuvosto tarkastelee tämän luvun tavoitteiden toteuttamisessa saavutetun yleisen edistymisen perusteella keinoja, joilla voidaan luoda tarvittavat edellytykset palvelujen vapaan tarjonnan parantamiseksi lento-, maa- ja sisävesiliikenteessä.

IV LUKU
MAKSULIIKENNE JA PÄÄOMANLIIKKEET

62 artikla

Sopimuspuolet sitoutuvat Kansainvälisen valuuttarahaston perustamissopimuksen VIII artiklan mukaisesti hyväksymään kaikki vapaasti vaihdettavassa valuutassa suoritettavat vaihtotaseeseen liittyvät maksut ja siirrot yhteisön ja Montenegron välillä.

63 artikla

1. Sopimuspuolet varmistavat tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen maksutaseen pääoma- ja rahoitustasetta koskevien suoritusten osalta pääomien vapaan

liikkuvuuden sellaisiin yhtiöihin kohdistuvissa suorissa sijoituksissa, jotka on perustettu vastaanottajamaan lainsäädännön mukaisesti, ja sijoituksissa, jotka on tehty V osaston II luvun määräysten mukaisesti, sekä näiden sijoitusten ja niistä saatujen voittojen rahaksi muuttamisen ja kotiuttamisen.

2. Sopimuspuolet varmistavat tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen maksutaseen pääoma- ja rahoitustasetta koskevien suoritusten osalta pääomien vapaan liikkuvuuden, kun kyse on luotoista, jotka liittyvät liiketoimiin tai palveluihin, joissa jommankumman sopimuspuolen alueella asuva on osallisena, sekä rahoituslainoista ja -luotoista, joiden kesto on pidempi kuin yksi vuosi.

3. Tämän sopimuksen voimaantulopäivästä alkaen Montenegro myöntää kansallisen kohtelun EU:n kansalaisille, jotka hankkivat kiinteistön sen alueelta.

4. Lisäksi yhteisö ja Montenegro varmistavat tämän sopimuksen voimaantulopäivästä alkaen pääomien vapaan liikkuvuuden portfoliosijoitusten sekä kestoltaan vuotta lyhyempien rahoituslainojen ja -luottojen yhteydessä.

5. Sopimuspuolet eivät ota käyttöön yhteisön ja Montenegron asukkaiden välisiin pääomanliikkeisiin ja juokseviin maksuihin liittyviä uusia rajoituksia, eivätkä tiukenna olemassa olevia määräyksiä, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 1 kohdan soveltamista.

6. Jos pääomien liikkuvuus poikkeuksellisissa olosuhteissa yhteisön ja Montenegron välillä aiheuttaa tai uhkaa aiheuttaa vakavia vaikeuksia valuuttakurssipolitiikan tai rahapolitiikan toteuttamiselle yhteisössä tai Montenegrossa, yhteisö ja Montenegro voivat toteuttaa suojatoimenpiteitä yhteisön ja Montenegron välisen pääomaliikenteen osalta enintään kuuden kuukauden aikana, jos mainitut toimenpiteet ovat ehdottomasti tarpeen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 62 artiklan ja tämän artiklan määräyksiä.

7. Edellä olevilla määräyksillä ei rajoiteta sopimuspuolten elinkeinonharjoittajien oikeuksia hyötyä edullisemmasta kohtelusta, josta sopimuspuolia koskevissa voimassa olevissa kahden- tai monenvälisissä sopimuksissa saatetaan määrätä.

8. Sopimuspuolet neuvottelevat keskenään helpottaakseen pääomien liikkuvuutta yhteisön ja Montenegron välillä tämän sopimuksen tavoitteiden edistämiseksi.

64 artikla

1. Yhteisö ja Montenegro toteuttavat tämän sopimuksen voimaantulopäivää seuraavan ensimmäisen vuoden aikana toimenpiteitä, joilla luodaan tarvittavat edellytykset pääomien vapaata liikkuvuutta koskevien yhteisön sääntöjen asteittaisen soveltamisen jatkamiselle.

2. Vakautus- ja assosiaationeuvosto määrittää tämän sopimuksen voimaantulopäivää seuraavan toisen vuoden loppuun mennessä yksityiskohtaiset säännöt pääomanliikkeitä koskevien yhteisön sääntöjen täysimääräiseksi soveltamiseksi Montenegrossa.

V LUKU
YLEISET MÄÄRÄYKSET

65 artikla

1. Tämän osaston määräyksiä sovelletaan, jollei yleisen järjestyksen, yleisen turvallisuuden tai kansanterveyden perusteella käyttöön otetuista rajoituksista muuta johdu.

2. Niitä ei sovelleta toimintaan, joka sopimuspuolten alueella liittyy edes tilapäisesti viranomaisten toimivallan käyttämiseen.

66 artikla

Tämän osaston määräyksiä sovellettaessa mitkään tämän sopimuksen määräykset eivät estä sopimuspuolia soveltamasta luonnollisten henkilöiden maahantuloa ja oleskelua, työskentelyä, työehtoja ja sijoittautumista sekä palvelujen tarjoamista koskevia lakejaan ja asetuksiaan, erityisesti oleskeluluvan myöntämisen, uusimisen tai kieltämisen osalta, jos niitä ei sovelleta tavalla, joka mitätöisi sopimuspuolelle tämän sopimuksen tietyn määräyksen perusteella kuuluvat edut tai heikentäisi niitä. Tämä määräys ei rajoita 65 artiklan soveltamista.

67 artikla

Tämän osaston määräyksiä sovelletaan myös Montenegron yhtiöiden tai kansalaisten ja yhteisön yhtiöiden tai kansalaisten yhteiseen määräysvaltaan kuuluviin ja niiden yhdessä kokonaan omistamiin yhtiöihin.

68 artikla

1. Tämän osaston määräysten mukaisesti myönnettyä suosituimmuuskohtelua ei sovelleta veroetuuksiin, joita sopimuspuolet antavat tai aikovat antaa tulevaisuudessa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevien sopimusten tai muiden verojärjestelyjen perusteella.

2. Tämän osaston määräyksiä ei saa tulkita siten, että niillä estettäisiin sopimuspuolia hyväksymästä tai panemasta täytäntöön toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on estää verojen välttäminen tai kiertäminen kaksinkertaisen verotuksen välttämisestä tehtyjen sopimusten ja muiden verojärjestelyjen määräysten tai kansallisen verolainsäädännön säännösten mukaisesti.

3. Tämän osaston määräyksiä ei saa tulkita siten, että niillä estettäisiin jäsenvaltioita tai Montenegroa erottelemasta verolainsäädäntönsä asiaa koskevia määräyksiä soveltaessaan toisistaan verovelvollisia, jotka ovat keskenään eri tilanteessa erityisesti asuinpaikkansa suhteen.

69 artikla

1. Sopimuspuolet pyrkivät mahdollisuuksien mukaan välttämään rajoittavien toimenpiteiden, myös tuontia rajoittavien toimenpiteiden, käyttöönottoa maksutasesyistä. Sopimuspuolen, joka ottaa käyttöön tällaisia toimenpiteitä, on mahdollisimman pian esitettävä toiselle sopimuspuolelle aikataulu niiden poistamiseksi.

2. Jos yhdellä tai useammalla jäsenvaltiolla tai Montenegrolla on maksutaseeseen liittyviä vakavia vaikeuksia tai tällaiset vaikeudet uhkaavat niitä välittömästi, yhteisö tai Montenegro voi ottaa WTO-sopimuksessa vahvistettujen edellytysten mukaisesti käyttöön määräaikaisia rajoittavia toimenpiteitä, mukaan luettuina tuontia rajoittavat toimenpiteet, jotka eivät saa olla laajempia kuin on ehdottomasti tarpeen maksutasetilanteen korjaamiseksi. Yhteisön tai Montenegron on ilmoitettava asiasta viipymättä toiselle sopimuspuolelle.

3. Rajoittavia toimenpiteitä ei saa soveltaa sijoituksiin liittyviin siirtoihin eikä etenkään sijoitettujen tai uudelleen sijoitettujen varojen eikä niistä saatujen tulojen kotiuttamiseen.

70 artikla

Tämän osaston määräyksiä mukautetaan asteittain ottaen erityisesti huomioon palvelukaupan yleissopimuksen (GATS-sopimuksen) V artiklan vaatimukset.

71 artikla

Tämän sopimuksen määräykset eivät estä kumpaakaan sopimuspuolta soveltamasta toimenpiteitä, jotka ovat tarpeen estettäessä sellaisten toimenpiteiden kiertäminen tämän sopimuksen määräyksillä, jotka koskevat kolmannen maan pääsyä kyseisen sopimuspuolen markkinoille.

VI OSASTO
LAINSÄÄDÄNNÖN LÄHENTÄMINEN, LAINVALVONTA JA KILPAILUSÄÄNNÖT

72 artikla

1. Sopimuspuolet tunnustavat, että on tärkeätä lähentää Montenegron voimassa olevaa lainsäädäntöä yhteisön lainsäädäntöön ja panna se täytäntöön tehokkaasti. Montenegro pyrkii kaikin tavoin varmistamaan, että sen voimassa olevat lait ja tuleva lainsäädäntö saatetaan asteittain yhdenmukaiseksi yhteisön säännöstön kanssa. Montenegro varmistaa, että sen voimassa oleva ja tuleva lainsäädäntö pannaan asianmukaisesti täytäntöön ja että sen noudattamista valvotaan.

2. Lainsäädännön lähentäminen alkaa sopimuksen allekirjoituspäivästä ja tämän sopimuksen 8 artiklassa tarkoitetun siirtymäkauden loppuun mennessä se ulotetaan asteittain koskemaan kaikkia tässä sopimuksessa tarkoitettuja yhteisön säännöstön osia.

3. Alkuvaiheessa lähentämisessä keskitytään yhteisön sisämarkkinasäännöstön perusosiin, rahoitusalan lainsäädäntö mukaan lukien, oikeuden, vapauden ja turvallisuuden alaan sekä kauppaan liittyviin aloihin. Seuraavan vaiheen aikana Montenegro keskittyy yhteisön säännöstön jäljellä oleviin osiin.

   Lähentäminen toteutetaan Euroopan yhteisöjen komission ja Montenegron keskenään sopiman ohjelman perusteella.

4. Montenegro määrittelee lisäksi yhteistyössä Euroopan yhteisöjen komission kanssa yksityiskohtaiset säännöt lainsäädännön lähentämisen täytäntöönpanon ja toteutettavien lainvalvontatoimien seurantaa varten.

73 artikla
Kilpailusäännöt ja muut taloutta koskevat määräykset

1. Seuraavat toimenpiteet ovat yhteensopimattomia tämän sopimuksen moitteettoman toiminnan kanssa siltä osin kuin ne voivat vaikuttaa yhteisön ja Montenegron väliseen kauppaan:

   i) yritysten väliset sopimukset, yritysten yhteenliittymien päätökset sekä yritysten väliset yhdenmukaistetut menettelytavat, joiden tarkoituksena tai seurauksena on kilpailun estäminen, rajoittaminen tai vääristäminen;

   ii) yhden tai useamman yhtiön määräävän markkina-aseman väärinkäyttö yhteisön tai Montenegron alueilla kokonaisuudessaan taikka niiden merkittävällä osalla;

   iii) valtiontuet, jotka vääristävät tai uhkaavat vääristää kilpailua suosimalla tiettyjä yrityksiä tai tiettyjä tuotteita.

2. Tämän artiklan vastaisia käytäntöjä arvioidaan yhteisössä sovellettavien kilpailusääntöjen, erityisesti Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 81, 82, 86 ja 87 artiklan, soveltamisesta johtuvien arviointiperusteiden sekä yhteisön toimielinten käyttöön ottamien tulkintavälineiden perusteella.

3. Sopimuspuolet varmistavat, että tämän artiklan 1 kohdan i ja ii alakohdan täysimääräiseen soveltamiseen tarvittavat toimivaltuudet annetaan toiminnaltaan riippumattomalle julkiselle elimelle yksityisten ja julkisten sekä sellaisten yritysten osalta, joille on myönnetty erityisiä oikeuksia.

4. Montenegro perustaa vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta toiminnaltaan riippumattoman viranomaisen, jolla on tämän artiklan 1 kohdan iii alakohdan täysimääräisen soveltamiseen tarvittava toimivalta. Kyseisellä viranomaisella on oltava muun muassa toimivalta hyväksyä valtiontukijärjestelmiä ja yksittäisiä tukia tämän artiklan 2 kohdan mukaisesti sekä määrätä sääntöjenvastaisesti myönnetty valtiontuki perittäväksi takaisin.

5. Yhteisö ja Montenegro varmistavat kumpikin avoimuuden valtiontukien alalla muun muassa antamalla vuosittain toiselle sopimuspuolelle kertomuksen tai vastaavan, jossa noudatetaan valtiontukia koskevan yhteisön katsauksen menetelmiä ja esitystapaa. Sopimuspuoli antaa toisen sopimuspuolen pyynnöstä tietoja yksittäisistä valtiontukitapauksista.

6. Montenegro toteuttaa ennen 4 kohdassa tarkoitetun viranomaisen perustamista käyttöön otettujen tukijärjestelmien kattavan määrityksen ja mukauttaa kyseiset tukijärjestelmät 2 kohdassa tarkoitettujen arviointiperusteiden mukaisesti viimeistään neljän vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

7. a) Sovellettaessa 1 kohdan iii alakohdan määräyksiä sopimuspuolet sopivat, että tämän sopimuksen voimaantuloa seuraavien viiden vuoden aikana Montenegron myöntämien valtiontukien arvioinnissa otetaan huomioon, että Montenegroa pidetään samanlaisena alueena kuin Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 87 artiklan 3 kohdan a alakohdassa tarkoitetut yhteisön alueet.

   b) Neljän vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta Montenegro esittää Euroopan yhteisöjen komissiolle henkeä kohti määritettyä BKT:tä koskevat lukunsa NUTS II -tasolle yhdenmukaistettuina. Tämän jälkeen 4 kohdassa tarkoitettu viranomainen ja Euroopan yhteisöjen komissio arvioivat yhdessä Montenegron alueiden tukikelpoisuuden ja niitä koskevat enimmäistuki-intensiteetit laatiakseen aluetukikartan asiaa koskevien yhteisön suuntaviivojen perusteella.

8. Pöytäkirjassa N:o 5 vahvistetaan terästeollisuuden valtiontukea koskevat säännöt soveltuvin osin. Pöytäkirjassa vahvistetaan säännöt, joita sovelletaan myönnettäessä rakenneuudistustukea terästeollisuuden alalla. Tarkoituksena on painottaa rakenneuudistustuen erikoisluonnetta ja sen määräaikaisuutta sekä sitä, että sen olisi oltava sidoksissa toteutettavuusohjelmien mukaisesti tehtäviin kapasiteetin vähennyksiin.

9. Kun kyse on edellä IV osaston II luvussa tarkoitetuista tuotteista:

   - 1 kohdan iii alakohdan määräyksiä ei sovelleta;

   - 1 kohdan i alakohdan vastaisia käytäntöjä arvioidaan niiden arviointiperusteiden mukaisesti, jotka yhteisö on vahvistanut Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 36 ja 37 artiklan ja niiden perusteella annettujen yhteisön erityissäädösten nojalla.

10. Jos toinen sopimuspuolista katsoo, että tietty käytäntö on yhteensopimaton tämän artiklan 1 kohdan kanssa, se voi toteuttaa tarvittavat toimenpiteet neuvoteltuaan asiasta vakautus- ja assosiaationeuvostossa tai 30 työpäivän kuluttua siitä, kun se on pyytänyt näitä neuvotteluja. Tämän artiklan määräykset eivät estä yhteisöä tai Montenegroa toteuttamasta GATT 1994 -sopimuksen ja tukia ja tasoitustoimenpiteitä koskevan WTO-sopimuksen sekä asiaa koskevan sisäisen lainsäädännön asianomaisten artiklojen mukaisia tasoitustoimenpiteitä, eivätkä ne millään tavoin vaikuta tällaisten toimenpiteiden toteuttamiseen.

74 artikla
Julkiset yritykset

Montenegro soveltaa tämän sopimuksen voimaantulopäivää seuraavan kolmannen vuoden loppuun mennessä julkisiin yrityksiin ja yrityksiin, joille on myönnetty erityis- tai yksinoikeuksia, Euroopan yhteisön perustamissopimuksen ja erityisesti sen 86 artiklan periaatteita.

Julkisiin yrityksiin siirtymäkauden aikana sovellettaviin erioikeuksiin ei sisälly mahdollisuutta ottaa käyttöön määrällisiä rajoituksia tai vaikutukseltaan vastaavia toimenpiteitä, jotka koskevat tuontia yhteisöstä Montenegroon.

75 artikla
Teollis- ja tekijänoikeudet sekä kaupalliset oikeudet

1. Sopimuspuolet vahvistavat tämän artiklan ja liitteen VII määräysten mukaisesti pitävänsä tärkeänä teollis- ja tekijänoikeuksien sekä kaupallisten oikeuksien riittävää ja tehokasta suojaa sekä niiden noudattamisen varmistamista.

2. Tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen sopimuspuolet myöntävät toistensa yrityksille ja kansalaisille teollis- ja tekijänoikeuksien sekä kaupallisten oikeuksien tunnustamisen ja suojelun suhteen yhtä suotuisan kohtelun kuin minkä ne suovat mille tahansa kahdenvälisten sopimusten soveltamisalaan kuuluvalle kolmannelle maalle.

3. Montenegro toteuttaa tarvittavat toimenpiteet varmistaakseen, että viimeistään viiden vuoden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta sen teollis- ja tekijänoikeuksien sekä kaupallisten oikeuksien suoja on yhteisössä vallitsevaa tasoa vastaavalla tasolla ja sillä on käytössään tehokkaat keinot näiden oikeuksien noudattamisen varmistamiseksi.

4. Montenegro sitoutuu liittymään edellä mainitussa määräajassa liitteessä VII lueteltuihin teollis- ja tekijänoikeuksia sekä kaupallisia oikeuksia koskeviin monenvälisiin sopimuksiin. Vakautus- ja assosiaationeuvosto voi päättää Montenegron velvoittamisesta liittymään kyseistä alaa koskeviin erityisiin monenvälisiin yleissopimuksiin.

5. Jos teollis- ja tekijänoikeuksien sekä kaupallisten oikeuksien alalla ilmenee kaupankäynnin edellytyksiin vaikuttavia ongelmia, ne saatetaan kumman tahansa sopimuspuolen pyynnöstä viipymättä vakautus- ja assosiaationeuvoston käsiteltäviksi molempia sopimuspuolia tyydyttävien ratkaisujen löytämiseksi.

76 artikla
Julkiset hankinnat

1. Yhteisö ja Montenegro katsovat, että erityisesti WTO:n sääntöjä noudattaen olisi suotavaa mahdollistaa pääsy julkisten hankintojen markkinoille vastavuoroisesti ja ketään syrjimättä.

2. Montenegron yhtiöt, riippumatta siitä, ovatko ne sijoittautuneet yhteisöön, voivat tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen osallistua julkisiin hankintamenettelyihin yhteisössä yhteisön hankintasäännösten mukaisesti ja yhtä edullisin ehdoin kuin yhteisön yhtiöt.

3. Edellä olevia määräyksiä sovelletaan myös yleishyödyllisten palvelujen alalla tehtäviin hankintasopimuksiin heti, kun Montenegro on antanut säädökset, joilla otetaan käyttöön alaa koskevat yhteisön säännöt. Yhteisö tutkii määräajoin, onko Montenegro ottanut tällaiset säädökset tosiasiallisesti käyttöön.

4. Yhteisön yhtiöt, jotka ovat sijoittautuneet Montenegroon V osaston II luvun määräysten mukaisesti, voivat tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen osallistua julkisiin hankintamenettelyihin Montenegrossa yhtä edullisin ehdoin kuin Montenegron yhtiöt.

5. Yhteisön yhtiöt, jotka eivät ole sijoittautuneet Montenegroon, voivat tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen osallistua julkisiin hankintamenettelyihin Montenegrossa yhtä edullisin ehdoin kuin Montenegron yhtiöt.

6. Vakautus- ja assosiaationeuvosto tutkii määräajoin, voisiko Montenegro myöntää kaikille yhteisön yhtiöille mahdollisuuden osallistua julkisiin hankintamenettelyihin Montenegrossa. Montenegro raportoi vuosittain vakautus- ja assosiaationeuvostolle toimenpiteistä, jotka se on toteuttanut lisätäkseen avoimuutta ja varmistaakseen julkisiin hankintoihin liittyvien päätösten tehokkaan oikeudellisen valvonnan.

7. Julkisten hankintasopimusten toteuttamiseen liittyvään sijoittautumiseen, toimintaan ja palvelujen tarjoamiseen yhteisön ja Montenegron välillä sekä työskentelyyn ja työntekijöiden liikkuvuuteen tässä yhteydessä sovelletaan 49–64 artiklan määräyksiä.

77 artikla

Standardointi, metrologia, akkreditointi ja vaatimustenmukaisuuden arviointi

1. Montenegro toteuttaa tarvittavat toimenpiteet saattaakseen lainsäädäntönsä asteittain yhdenmukaiseksi yhteisön teknisten määräysten ja standardointia, metrologiaa, akkreditointia ja vaatimustenmukaisuuden arviointia koskevien eurooppalaisten menettelyjen kanssa.

2. Tätä tarkoitusta varten sopimuspuolet pyrkivät:

   – edistämään yhteisön teknisten määräysten, eurooppalaisten standardien ja vaatimustenmukaisuuden arviointimenettelyjen käyttöä;

   – edistämään laadunvarmistusinfrastruktuurin eli standardoinnin, metrologian, akkreditoinnin ja vaatimustenmukaisuuden arvioinnin kehittämistä;

   – edistämään Montenegron osallistumista standardoinnin, vaatimustenmukaisuuden arvioinnin, metrologian ja muiden vastaavien alojen erityisjärjestöjen (esim. CEN, CENELEC, ETSI, EA, WELMEC, EUROMET) toimintaan;

   – tekemään tarvittaessa vaatimustenmukaisuuden arviointia ja teollisuustuotteiden hyväksymistä koskevan sopimuksen, kun Montenegron

lainsäädäntökehys ja menettelyt ovat riittävän yhdenmukaisia yhteisön lainsäädännön ja menettelyjen kanssa ja kun tarvittavaa asiantuntemusta on saatavilla.

78 artikla
Kuluttajansuoja

Sopimuspuolet tekevät yhteistyötä saattaakseen Montenegron kuluttajansuojan yhteisön vaatimuksia vastaavaksi. Tehokas kuluttajansuoja, jota tarvitaan markkinatalouden moitteettoman toiminnan varmistamiseksi, edellyttää tarvittavien hallinnollisten perusrakenteiden kehittämistä markkinoiden valvontaa ja alan lainsäädännön noudattamisen valvontaa varten.

Tässä tarkoituksessa ja yhteiset etunsa huomioon ottaen sopimuspuolet ottavat tehtäväkseen seuraavien seikkojen edistämisen ja varmistamisen:

– aktiivinen kuluttajansuojapolitiikka yhteisön lainsäädännön mukaisesti, myös tiedotuksen lisääminen ja riippumattomien organisaatioiden kehittäminen;

– Montenegron kuluttajansuojalainsäädännön yhdenmukaistaminen yhteisön lainsäädännön kanssa;

– kuluttajien tehokas oikeusturva kulutushyödykkeiden laadun parantamiseksi ja asianmukaisten turvallisuusstandardien ylläpitämiseksi;

– sääntöjen noudattamisen valvonta toimivaltaisten viranomaisten toimesta ja valitusoikeuden takaaminen kuluttajille riitatapauksissa;

– vaarallisia tuotteita koskeva tietojenvaihto.

79 artikla
Työolot ja tasa-arvo

Montenegro yhdenmukaistaa asteittain työoloja ja erityisesti työterveyttä ja -turvallisuutta sekä naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksia koskevan lainsäädäntönsä yhteisön lainsäädännön kanssa.

VII OSASTO
OIKEUS, VAPAUS JA TURVALLISUUS

80 artikla
Instituutioiden ja oikeusvaltioperiaatteen vahvistaminen

Sopimuspuolet kiinnittävät oikeus-, vapaus- ja turvallisuusasioiden alan yhteistyössä erityistä huomiota oikeusvaltioperiaatteen lujittamiseen ja instituutioiden vahvistamiseen kaikilla tasoilla sekä hallinnossa yleensä että erityisesti lainvalvonnassa ja oikeudenkäytössä. Yhteistyöllä pyritään parantamaan oikeuslaitoksen riippumattomuutta ja tehokkuutta,

tehostamaan poliisin ja muiden lainvalvontaelinten toimintaa, tarjoamaan asianmukaista koulutusta sekä torjumaan korruptiota ja järjestäytynyttä rikollisuutta.

81 artikla
Henkilötietojen suojaaminen

Montenegro yhdenmukaistaa henkilötietojen suojaa koskevan lainsäädäntönsä yhteisön lainsäädännön sekä muiden eurooppalaisten ja kansainvälisten yksityisyydensuojaa koskevien säännösten kanssa. Montenegro perustaa yhden tai useamman riippumattoman valvontaelimen, jolla on riittävästi määrärahoja ja henkilöstöä, jotta se pystyy valvomaan tehokkaasti henkilötietojen suojaa koskevan kansallisen lainsäädännön noudattamista ja takaamaan sen noudattamisen. Sopimuspuolet tekevät yhteistyötä tämän tavoitteen saavuttamiseksi.

82 artikla
Viisumi-, rajavalvonta-, turvapaikka- ja maahanmuuttokysymykset

Sopimuspuolet tekevät yhteistyötä viisumi-, rajavalvonta-, turvapaikka- ja maahanmuuttokysymyksissä ja luovat toimintakehyksen näiden alojen yhteistyötä varten myös aluetasolla. Tässä yhteydessä hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan muita tätä alaa koskevia olemassa olevia aloitteita.

Edellä tarkoitettuja aloja koskeva yhteistyö perustuu sopimuspuolten keskinäisiin neuvotteluihin ja tiiviiseen koordinointiin. Sen puitteissa olisi annettava teknistä ja hallinnollista apua seuraavissa asioissa:

– lainsäädäntöä ja käytäntöjä koskeva tietojenvaihto,

– lainsäädäntöehdotusten laatiminen,

– instituutioiden toiminnan tehostaminen,

– henkilöstön koulutus,

– matkustusasiakirjojen luotettavuuden turvaaminen ja väärien asiakirjojen tunnistaminen,

– rajavalvonta.

Erityisiä yhteistyöaloja ovat:

– turvapaikkaoikeuden alalla sellaisen kansallisen lainsäädännön täytäntöönpano, joka täyttää vuonna 1951 tehdyn Geneven yleissopimuksen ja vuonna 1967 tehdyn New Yorkin pöytäkirjan vaatimukset ja varmistaa siten palauttamiskieltoa koskevan periaatteen noudattamisen sekä turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten muiden oikeuksien kunnioittamisen.

– laillisen maahanmuuton alalla maahanpääsyä koskevat säännöt ja maahan päästetyn henkilön oikeudet ja asema. Maahanmuuton osalta sopimuspuolet sopivat myöntävänsä oikeudenmukaisen kohtelun alueellaan laillisesti asuville muiden maiden kansalaisille ja harjoittavansa kotouttamispolitiikkaa, jonka

tavoitteena on turvata kyseisille henkilöille samanveroiset oikeudet ja velvollisuudet kuin niiden omilla kansalaisilla on.

83 artikla
Laittoman maahanmuuton estäminen ja valvonta; takaisinotto

Sopimuspuolet tekevät yhteistyötä laittoman maahanmuuton estämiseksi ja valvomiseksi. Montenegro ja jäsenvaltiot sitoutuvat ottamaan takaisin alueillaan laittomasti oleskelevat kansalaisensa, ja sopimuspuolet sitoutuvat lisäksi [tekemään ja] panemaan täysimääräisesti täytäntöön takaisinottoa koskevan sopimuksen, joka sisältää myös velvollisuuden ottaa takaisin kolmansien maiden kansalaisia ja kansalaisuudettomia henkilöitä.

Jäsenvaltiot ja Montenegro myöntävät kansalaisilleen asianmukaiset henkilöllisyystodistukset ja tarjoavat heille näihin tarkoituksiin tarvittavat hallinnolliset palvelut.

Kansalaisten sekä kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden takaisinottoa koskevat erityiset menettelyt vahvistetaan luvattomasti oleskelevien henkilöiden takaisinottoa koskevassa Euroopan yhteisön ja Montenegron välisessä sopimuksessa.

Montenegro sitoutuu tekemään takaisinottosopimuksia vakautus- ja assosiaatioprosessiin osallistuvien maiden kanssa ja ryhtymään tarvittaviin toimiin tässä artiklassa tarkoitettujen kaikkien takaisinottosopimusten joustavan ja nopean täytäntöönpanon varmistamiseksi.

Vakautus- ja assosiaationeuvosto selvittää, mitä muita toimenpiteitä sopimuspuolet voivat yhdessä toteuttaa estääkseen ja valvoakseen laitonta maahanmuuttoa, ihmiskauppa ja laittomat maahanmuuttoverkostot mukaan luettuina.

84 artikla
Rahanpesu ja terrorismin rahoitus

1. Sopimuspuolet tekevät yhteistyötä estääkseen rahoitusjärjestelmiensä käytön rikollisesta toiminnasta yleensä ja erityisesti huumausainerikoksista saadun rahallisen hyödyn pesuun sekä terrorismin rahoittamiseen.

2. Tämän alan yhteistyöhön voi kuulua hallinnollinen ja tekninen apu, jonka tarkoituksena on edistää säännösten täytäntöönpanoa ja varmistaa sellaisten rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaa koskevien asianmukaisten normien ja toimintatapojen tehokas soveltaminen, jotka vastaavat yhteisön ja tämän alan kansainvälisten elinten, erityisesti rahanpesunvastaisen toimintaryhmän (FATF), hyväksymiä normeja ja toimintatapoja.

85 artikla
Laittomia huumausaineita koskeva yhteistyö

1. Sopimuspuolet tekevät toimivaltansa rajoissa yhteistyötä varmistaakseen, että niiden huumausaineita koskeva lähestymistapa on tasapainoinen ja yhtenäistetty. Alan politiikalla ja toimilla pyritään lujittamaan laittomien huumausaineiden torjuntaan liittyviä rakenteita, vähentämään laittomien huumausaineiden tarjontaa, kauppaa ja kysyntää, puuttumaan huumausaineiden väärinkäytöstä aiheutuviin terveydellisiin ja

sosiaalisiin seurauksiin ja varmistamaan huumausaineiden kemiallisten esiasteiden tehokkaampi valvonta.

2. Sopimuspuolet sopivat näiden tavoitteiden toteuttamiseksi tarvittavista yhteistyömenetelmistä. Toteutettavat toimet perustuvat yhdessä sovittuihin, EU:n huumausainestrategiaa noudatteleviin periaatteisiin.

86 artikla
Järjestäytyneen rikollisuuden ja muiden laittomien toimien estäminen

Sopimuspuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä muun muassa seuraavien rikollisten ja laittomien toimien torjumiseksi ja estämiseksi, riippumatta siitä, kuuluvatko ne järjestäytyneeseen rikollisuuteen:

– ihmisten salakuljetus ja ihmiskauppa,

– laiton taloudellinen toiminta, erityisesti käteisen rahan ja muiden maksuvälineiden kuin käteisen rahan väärentäminen, laittomat liiketoimet, jotka liittyvät esimerkiksi teollisuusjätteisiin tai radioaktiivisiin aineisiin, ja liiketoimet, jotka liittyvät laittomiin, väärennettyihin tai piraattituotteisiin,

– sekä yksityisen että julkisen sektorin korruptio, erityisesti jos se liittyy vaikeaselkoisiin hallintokäytäntöihin,

– veropetokset,

– henkilöllisyyden varastaminen,

– huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laiton kauppa,

– laiton asekauppa,

– asiakirjaväärennökset,

– hyödykkeiden, myös autojen, salakuljetus ja laiton kauppa,

– tietoverkkorikollisuus.

Rahan väärentämisen osalta Montenegro toimii läheisessä yhteistyössä Euroopan yhteisön kanssa seteleiden ja metallirahojen väärentämisen estämiseksi ja niiden alueella mahdollisesti esiintyvän väärentämisen lopettamiseksi ja siitä rankaisemiseksi. Ennaltaehkäisyn tasolla Montenegro pyrkii toteuttamaan toimenpiteitä, jotka vastaavat yhteisön lainsäädännön mukaisia toimenpiteitä, ja se pyrkii osallistumaan tätä oikeuden alaa koskeviin kansainvälisiin yleissopimuksiin. Yhteisö voi tukea Montenegroa tietojenvaihdon, avunannon ja koulutuksen avulla rahan väärentämiseltä suojautumiseksi.

Järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi pyritään edistämään alueellista yhteistyötä ja tunnustettujen kansainvälisten standardien noudattamista.

87 artikla
Terrorismin torjunta

Sopimuspuolet sopivat lakiensa ja asetustensa sekä niiden kansainvälisten yleissopimusten mukaisesti, joiden osapuolia ne ovat, tekevänsä yhteistyötä terroritekojen ja niiden rahoituksen estämiseksi ja tukahduttamiseksi:

– YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1373 (vuodelta 2001) sekä muiden asiaa koskevien YK:n päätöslauselmien, kansainvälisten sopimusten ja oikeudellisten välineiden täysimääräisen täytäntöönpanon yhteydessä,

– vaihtamalla tietoja terroristiryhmistä ja niiden tukiverkostoista kansainvälisen oikeuden ja kansallisen lainsäädännön mukaisesti,

– vaihtamalla kokemuksia terrorismin torjunnan keinoista ja menetelmistä, teknisistä seikoista ja koulutuksesta sekä terrorismin ehkäisemisestä.

VIII OSASTO
YHTEISTYÖPOLITIIKAT

88 artikla

1. Yhteisö ja Montenegro aloittavat läheisen yhteistyön, jonka tarkoituksena on edistää Montenegron kehitys- ja kasvumahdollisuuksia. Yhteistyöllä vahvistetaan olemassa olevia taloussuhteita mahdollisimman laajalla pohjalla molempien sopimuspuolten etujen mukaisesti.

2. Politiikat ja muut toimenpiteet suunnitellaan siten, että niillä edistetään Montenegron kestävää taloudellista ja yhteiskunnallista kehitystä. Näiden politiikkojen yhteydessä olisi varmistettava, että myös ympäristöasiat otetaan alusta alkaen täysin huomioon ja että ne vastaavat sopusointuisen yhteiskunnallisen kehityksen vaatimuksia.

3. Yhteistyöpolitiikat liitetään osaksi alueellista yhteistyökehystä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä toimenpiteisiin, joilla voidaan kannustaa Montenegron ja sen naapurimaiden, myös yhteisön jäsenvaltioiden, yhteistyötä ja siten edistää alueen vakautta. Vakautus- ja assosiaationeuvosto määrittelee, mitkä jäljempänä kuvatuista yhteistyöpolitiikoista tai niiden osana toteutettavista toimista ovat ensisijaisia Eurooppa-kumppanuuden mukaisesti.

89 artikla
Talous- ja kauppapolitiikka

Yhteisö ja Montenegro helpottavat talousuudistusta yhteistyöllä, jonka tarkoituksena on lisätä tietämystä niiden talouksien perusteista sekä talouspolitiikan laatimisesta ja toteuttamisesta markkinataloudessa.

Tätä varten yhteisö ja Montenegro toimivat yhteistyössä:

– vaihtaakseen tietoja talouskehityksestä ja -näkymistä sekä kehittämisstrategioista,

– tarkastellakseen yhdessä yhteisen edun mukaisia talouskysymyksiä, talouspolitiikan ja sen toteuttamiseksi tarvittavien keinojen suunnittelu mukaan lukien,

– edistääkseen laajempaa yhteistyötä nopeuttaakseen taitotiedon leviämistä ja uusien teknologioiden käyttöä.

Montenegro pyrkii luomaan toimivan markkinatalouden ja lähentämään asteittain politiikkaansa taloudelliseen vakauteen tähtäävään Euroopan talous- ja rahaliiton politiikkaan. Montenegron viranomaisten pyynnöstä yhteisö voi tukea Montenegron toimia tällä alalla.

Yhteistyöllä pyritään myös parantamaan oikeusturvaa liiketoiminnassa vakaan ja syrjimättömän kauppaan sovellettavan oikeudellisen kehyksen avulla.

Tämän alan yhteistyöhön kuuluu Euroopan talous- ja rahaliiton periaatteita ja toimintaa koskeva tietojenvaihto.

90 artikla
Tilastoalan yhteistyö

Sopimuspuolten välisessä yhteistyössä keskitytään pääasiassa tilastoja koskevan yhteisön säännöstön ensisijaisiin aloihin, mukaan lukien talous, kauppa, rahapolitiikka ja rahoitusala. Tavoitteena on kehittää tehokkaat ja kestävät tilastojärjestelmät, joiden avulla voidaan toimittaa luotettavia, objektiivisia ja tarkkoja tilastotietoja Montenegron siirtymäprosessin ja uudistusten suunnittelua ja seurantaa varten. Sen ansiosta Montenegron tilastokeskus pystyy paremmin tyydyttämään sekä julkishallinnon että yksityisen yritystoiminnan piiriin kuuluvien asiakkaidensa tarpeet. Tilastointijärjestelmän on oltava YK:n tilastointia koskevien perusperiaatteiden, eurooppalaisia tilastoja koskevien käytännesääntöjen ja eurooppalaisen tilastointilainsäädännön mukainen, ja sitä on kehitettävä vastaamaan tilastointia koskevan yhteisön säännöstön vaatimuksia. Sopimuspuolet toimivat yhteistyössä erityisesti varmistaakseen yksityishenkilöitä koskevien tietojen luottamuksellisuuden, lisätäkseen asteittain tietojenkeruuta ja tietojen toimittamista eurooppalaiseen tilastojärjestelmään sekä edistääkseen menetelmiä koskevaa tietojenvaihtoa, taitotiedon välitystä ja koulutusta.

91 artikla
Pankki-, vakuutus- ja muut rahoituspalvelut

Montenegron ja yhteisön välisessä yhteistyössä keskitytään pääasiassa tiettyihin pankki-, vakuutus- ja muita rahoituspalveluja koskevan yhteisön säännöstön ensisijaisiin aloihin. Sopimuspuolet toimivat yhteistyössä tarkoituksenaan luoda ja kehittää asianmukaiset puitteet, joilla edistetään terveeseen kilpailuun perustuvaa Montenegron pankki-, vakuutus- ja rahoituspalvelujen alaa ja varmistetaan tarvittavat tasapuoliset toimintaedellytykset.

92 artikla
Varainhoidon sisäistä valvontaa ja ulkoista tilintarkastusta koskeva yhteistyö

Sopimuspuolten välisessä yhteistyössä keskitytään tiettyihin julkisen varainhoidon sisäistä valvontaa ja ulkoista tilintarkastusta koskevan yhteisön säännöstön ensisijaisiin aloihin. Yhteistyöllä pyritään erityisesti kehittämään – asiaa koskevia säädöksiä laatimalla ja antamalla – Montenegroon läpinäkyvät, tehokkaat ja taloudelliset järjestelmät julkisen varainhoidon sisäistä valvontaa (mukaan lukien varainhoito ja sen valvonta sekä toiminnallisesti itsenäinen sisäinen tarkastus) ja riippumatonta ulkoista tilintarkastusta varten kansainvälisesti hyväksyttyjen standardien ja menetelmien sekä EU:n parhaiden käytänteiden pohjalta. Yhteistyössä keskitytään myös Montenegron ylimmän tilintarkastusviranomaisen toimintakyvyn kehittämiseen. Jotta edellä esitetyistä vaatimuksista johtuvat koordinointi- ja yhdenmukaistamisvelvollisuudet voidaan täyttää, yhteistyössä on keskityttävä myös varainhoidon ja sen valvonnan sekä sisäisen tarkastuksen keskitettyjen yhdenmukaistamisyksiköiden perustamiseen ja vahvistamiseen.

93 artikla
Sijoitusten edistäminen ja suoja

Sijoitusten edistämistä ja suojaa koskevan yhteistyön tavoitteena on luoda sopimuspuolten toimivallan rajoissa suotuisat edellytykset sekä kotimaisille että ulkomaisille yksityisille sijoituksille, mikä on keskeisessä asemassa Montenegron talouden ja teollisuuden elvyttämisen kannalta. Yhteistyön erityistavoitteena Montenegron osalta on sijoituksia edistävän ja suojaavan oikeudellisen kehyksen parantaminen.

94 artikla
Teollisuusyhteistyö

Yhteistyöllä pyritään edistämään Montenegron teollisuuden ja yksittäisten tuotannonalojen nykyaikaistamista ja rakenneuudistusta. Se kattaa myös talouden toimijoiden välisen teollisuusyhteistyön, jonka tavoitteena on yksityissektorin vahvistaminen siten, että ympäristön suojelu voidaan varmistaa.

Teollisuusyhteistyötä koskevissa aloitteissa otetaan huomioon molempien sopimuspuolten määrittämät painopistealueet. Niissä huomioidaan teollisuuden kehitykseen liittyvät alueelliset näkökohdat ja edistetään tarvittaessa valtioiden välisiä kumppanuussuhteita. Aloitteilla olisi erityisesti pyrittävä luomaan yrityksille sopiva toimintakehys, parantamaan liikkeenjohdollista osaamista ja taitotietoa sekä edistämään markkinoita, niiden avoimuutta ja yritysten toimintaolosuhteita. Erityistä huomiota kiinnitetään tehokkaiden vienninedistämistoimien toteuttamiseen Montenegrossa.

Yhteistyössä otetaan asianmukaisella tavalla huomioon yhteisön säännöstö teollisuuspolitiikan alalla.

95 artikla
Pienet ja keskisuuret yritykset

Sopimuspuolet pyrkivät yhteistyössä kehittämään ja vahvistamaan yksityissektorin pieniä ja keskisuuria yrityksiä (pk-yrityksiä), uusien yritysten perustamista kasvumahdollisuuksia tarjoavilla aloilla sekä yhteisön ja Montenegron pk-yritysten välistä yhteistyötä.

Yhteistyössä otetaan asianmukaisesti huomioon pk-yrityksiä koskevaan yhteisön säännöstöön liittyvät painopistealat ja pienyrityksiä koskevassa eurooppalaisessa peruskirjassa vahvistetut kymmenen suuntaviivaa.

96 artikla
Matkailu

Matkailualan yhteistyöllä pyritään vahvistamaan pääasiassa matkailua koskevaa tiedonkulkua (kansainvälisten verkkojen, tietopankkien ym. avulla), edistämään matkailualan investointeja suosivien infrastruktuureiden kehittämistä ja Montenegron osallistumista Euroopan keskeisten matkailujärjestöjen toimintaan. Sillä pyritään myös selvittämään mahdollisuudet yhteiseen toimintaan ja lujittamaan matkailualan yritysten ja asiantuntijoiden sekä hallituksen ja sen toimivaltaisten elinten välistä yhteistyötä ja siirtämään taitotietoa (koulutuksen, henkilövaihdon ja seminaarien avulla). Yhteistyössä otetaan asianmukaisella tavalla huomioon tätä alaa koskeva yhteisön säännöstö.

Yhteistyö liitetään osaksi alueellista yhteistyökehystä.

97 artikla
Maatalous ja maatalouden raaka-aineita jalostava teollisuus

Sopimuspuolten välistä yhteistyötä kehitetään maataloutta koskevan yhteisön säännöstön ensisijaisilla aloilla ja eläinlääkintä- ja kasvinsuojelualoilla. Yhteistyön tarkoituksena on erityisesti Montenegron maatalouden ja maatalouden raaka-aineita jalostavan teollisuuden nykyaikaistaminen ja rakenneuudistus, varsinkin yhteisössä asetettujen terveysvaatimusten saavuttamiseksi, vesitalouden, maaseudun ja metsätalouden kehittäminen sekä maan lainsäädännön ja käytäntöjen asteittainen lähentäminen yhteisön sääntöihin ja normeihin.

98 artikla
Kalastus

Sopimuspuolet selvittävät mahdollisuuksia yksilöidä yhteisen edun mukaisia kalatalouden aloja. Yhteistyössä otetaan asianmukaisella tavalla huomioon tietyt ensisijaiset alat, jotka liittyvät yhteisön säännöstöön kalastusalalla, mukaan luettuna kalavarojen hoitoa ja säilyttämistä koskevien kansainvälisten ja alueellisten kalastusjärjestöjen sääntöjä koskevien kansainvälisten velvoitteiden noudattaminen.

99 artikla
Tulli

Sopimuspuolet aloittavat tämän alan yhteistyön taatakseen kaupan alalla vahvistettavien määräysten noudattamisen ja lähentääkseen Montenegron tullijärjestelmiä yhteisön

järjestelmään helpottaen siten vakautus- ja assosiaatiosopimuksessa suunniteltuja vapauttamistoimenpiteitä ja Montenegron tullilainsäädännön asteittaista lähentämistä yhteisön säännöstöön.

Yhteistyössä otetaan asianmukaisella tavalla huomioon tulliasioita koskevan yhteisön säännöstön ensisijaiset alat.

Pöytäkirjassa N:o 6 vahvistetaan sopimuspuolten keskinäistä hallinnollista avunantoa koskevat säännöt tullialalla.

100 artikla
Verotus

Sopimuspuolet aloittavat veroalan yhteistyön ja toteuttavat sen yhteydessä muun muassa toimenpiteitä, joiden tavoitteena on Montenegron verojärjestelmän uudistaminen, verohallinnon nykyaikaistaminen veronkannon tehostamiseksi ja veropetosten torjunta.

Yhteistyössä otetaan asianmukaisella tavalla huomioon verotusta ja haitallisen verokilpailun torjumista koskevan yhteisön säännöstön ensisijaiset alat. Haitallinen verokilpailu olisi poistettava neuvoston 1 päivänä joulukuuta 1997 hyväksymien yritysverotukseen sovellettavien menettelysääntöjen periaatteita noudattaen.

Yhteistyötä suunnataan myös avoimuuden lisäämiseen ja korruption torjuntaan, ja sen piiriin kuuluu tietojenvaihto Euroopan unionin jäsenvaltioiden kanssa, jotta voitaisiin helpottaa veropetosten ja veronkierron estämiseen tähtäävien toimenpiteiden toteuttamista. Montenegron on saatettava päätökseen tuloa ja varallisuutta koskevan OECD:n malliverosopimuksen viimeisimpään toisintoon ja verotietojen vaihtoa koskevaan OECD:n mallisopimukseen perustuvien kahdenvälisten sopimusten verkosto niiden jäsenvaltioiden kanssa, jotka osallistuvat näihin sopimuksiin.

101 artikla
Sosiaalialan yhteistyö

Työllisyyskysymyksissä sopimuspuolten välisessä yhteistyössä keskitytään erityisesti parantamaan työnvälitys- ja ammatinvalintapalveluja, tarjoamaan tukitoimenpiteitä ja kannustamaan paikallista kehitystä elinkeinojen ja työmarkkinoiden rakennemuutoksen edistämiseksi. Yhteistyöhön sisältyvät myös esimerkiksi selvitykset, asiantuntijoiden siirto sekä tiedotus- ja koulutustoiminta.

Sopimuspuolet tekevät yhteistyötä helpottaakseen Montenegron työllisyyspolitiikan uudistusta osana talousuudistusten ja taloudellisen yhdentymisen tehostamista. Yhteistyöllä pyritään myös tukemaan Montenegron sosiaaliturvajärjestelmän mukauttamista uusiin taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin vaatimuksiin, ja siihen kuuluu Montenegron lainsäädännön mukauttaminen työolojen sekä naisten ja miesten, vammaisten ja vähemmistöryhmiin kuuluvien henkilöjen yhtäläisten mahdollisuuksien osalta sekä työntekijöiden terveyden ja turvallisuuden suojelun tason parantaminen lähtökohtana yhteisössä vallitseva suojelutaso. Montenegro varmistaa, että se osallistuu ILO:n keskeisiin yleissopimuksiin ja panee ne tehokkaasti täytäntöön.

Yhteistyössä otetaan asianmukaisella tavalla huomioon tietyt ensisijaiset alat, jotka liittyvät yhteisön säännöstöön tällä alalla.

102 artikla
Koulutus

Sopimuspuolet tekevät yhteistyötä tavoitteenaan parantaa yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen sekä nuorisopolitiikan ja -työn tasoa Montenegrossa, mukaan lukien vapaamuotoinen koulutus. Korkea-asteen koulutusjärjestelmien osalta painotetaan Bolognan julistuksen tavoitteiden saavuttamista hallitusten välisen Bolognan prosessin yhteydessä.

Sopimuspuolten yhteistyöllä pyritään myös varmistamaan, että kaikentasoiseen koulutukseen on Montenegrossa mahdollista päästä sukupuolesta, ihonväristä, etnisestä alkuperästä tai uskonnollisesta vakaumuksesta riippumatta.

Yhteisön koulutusalan ohjelmilla ja välineillä pyritään osaltaan kehittämään Montenegron koulutusrakenteita ja -toimia.

Yhteistyössä otetaan asianmukaisella tavalla huomioon tietyt ensisijaiset alat, jotka liittyvät yhteisön säännöstöön tällä alalla.

103 artikla
Kulttuurialan yhteistyö

Sopimuspuolet sitoutuvat edistämään kulttuurialan yhteistyötä. Yhteistyön tarkoituksena on muun muassa lisätä yksilöiden, yhteisöjen ja kansojen keskinäistä ymmärtämystä ja arvostusta. Sopimuspuolet sitoutuvat myös tekemään yhteistyötä edistääkseen kulttuurista monimuotoisuutta erityisesti kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemisesta ja edistämisestä tehdyn Unescon yleissopimuksen puitteissa.

104 artikla
Audiovisuaalialan yhteistyö

Sopimuspuolet tekevät yhteistyötä Euroopan audiovisuaaliteollisuuden edistämiseksi ja yhteistuotannon lisäämiseksi elokuva- ja televisioalalla.

Yhteistyö voi käsittää muun muassa toimittajien ja muiden viestintäalan ammattilaisten koulutusohjelmat ja -palvelut sekä teknisen avun julkisille ja yksityisille tiedotusvälineille niiden riippumattomuuden ja ammattimaisuuden kehittämiseksi sekä yhteyksien edistämiseksi eurooppalaisiin tiedotusvälineisiin.

Montenegro mukauttaa rajat ylittävän lähetystoiminnan sisältöä säätelevät politiikkansa EY:n vastaaviin politiikkoihin ja yhdenmukaistaa lainsäädäntönsä yhteisön säännöstön kanssa. Montenegro kiinnittää erityistä huomiota satelliittiteitse, kaapelin tai maanpäällisen verkon kautta lähetettävien ohjelmien tekijänoikeuksien hankintaan liittyviin kysymyksiin.

105 artikla
Tietoyhteiskunta

Yhteistyötä kehitetään kaikilla tietoyhteiskuntaa koskevan yhteisön säännöstön aloilla. Sillä tuetaan lähinnä Montenegron tätä alaa koskevien politiikkojen ja lainsäädännön asteittaista yhdenmukaistamista yhteisön politiikan ja lainsäädännön kanssa.

Sopimuspuolet tekevät yhteistyötä myös tietoyhteiskunnan kehittämiseksi edelleen Montenegrossa. Yleisenä tavoitteena on valmistella yhteiskuntaa kokonaisuudessaan digitaaliaikaan, houkutella sijoituksia ja varmistaa verkkojen ja palvelujen yhteentoimivuus.

106 artikla
Sähköisen viestinnät verkot ja palvelut

Yhteistyössä keskitytään pääasiassa tiettyihin ensisijaisiin aloihin, jotka liittyvät yhteisön säännöstöön tällä alalla.

Sopimuspuolet lujittavat yhteistyötä erityisesti sähköisen viestinnän verkkojen ja palvelujen alalla pitäen lopullisena tavoitteenaan sitä, että Montenegro ottaa käyttöön tätä alaa koskevan yhteisön säännöstön kolmen vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

107 artikla
Informaatio ja viestintä

Yhteisö ja Montenegro toteuttavat keskinäisen tietojenvaihdon edistämiseksi tarvittavat toimenpiteet. Etusijalla ovat ohjelmat, joiden tarkoituksena on tarjota Montenegron suurelle yleisölle perustietoja ja eri ammattiryhmille kohdennetumpaa tietoa yhteisöstä.

108 artikla
Liikenne

Sopimuspuolten välisessä yhteistyössä keskitytään tiettyihin liikennettä koskevan yhteisön säännöstön ensisijaisiin aloihin.

Yhteistyöllä voidaan erityisesti pyrkiä edistämään Montenegron liikenteen rakenneuudistusta ja nykyaikaistamista, parantamaan matkustajien ja hyödykkeiden vapaata liikkuvuutta sekä pääsyä liikennemarkkinoille ja -palveluihin, mukaan luettuina satamat ja lentoasemat. Yhteistyöllä voidaan pyrkiä tukemaan multimodaali-infrastruktuurien kehittämistä tärkeimpien Euroopan laajuisten verkkojen yhteydessä, erityisesti alueellisten yhteyksien lujittamiseksi Kaakkois-Euroopan keskeisen alueellisen liikenneverkon kehittämisestä tehdyn yhteisymmärryspöytäkirjan mukaisesti. Yhteistyöllä pyritään saavuttamaan yhteisön toimintastandardeihin verrattavissa olevat toimintastandardit, kehittämään Montenegroon liikennejärjestelmä, joka on yhteensopiva ja yhdenmukainen yhteisön järjestelmän kanssa, ja parantamaan ympäristönsuojelunäkökohtien huomioon ottamista liikennealalla.

109 artikla
Energia

Yhteistyössä keskitytään energia-alaa koskevan yhteisön säännöstön ensisijaisiin aloihin. Se perustuu alueelliseen energiayhteisön perustamissopimukseen ja sen tavoitteena on Montenegron asteittainen yhdentäminen Euroopan energiamarkkinoihin. Yhteistyössä voidaan keskittyä erityisesti seuraaviin kysymyksiin:

– energiapolitiikan muotoilu ja suunnittelu, mikä sisältää infrastruktuurin nykyaikaistamisen, tarjonnan parantamisen ja monipuolistamisen sekä energiamarkkinoille pääsyn parantamisen, kauttakuljetusten, toimitusten ja jakelun helpottaminen mukaan lukien, alueellisesti tärkeiden sähköverkkojen liittäminen uudelleen yhteen naapurimaiden kanssa,

– energiansäästön, energiatehokkuuden ja uusiutuvien energialähteiden käytön edistäminen sekä energian tuotannon ja kulutuksen ympäristövaikutusten selvittäminen,

– energialaitosten rakenneuudistuksen ja alan yritysten yhteistyön perusedellytysten muotoilu.

110 artikla
Ydinturvallisuus

Sopimuspuolet tekevät yhteistyötä ydinturvallisuuden ja ydinmateriaalivalvonnan alalla. Yhteistyö voi sisältää seuraavat alat:

– säteilysuojausta, ydinturvallisuutta ja ydinmateriaalikirjanpitoa ja valvontaa koskevien sopimuspuolten lakien ja asetusten ajantasaistaminen sekä valvontaviranomaisten ja niiden voimavarojen lujittaminen,

– ydinonnettomuuksien pikaista ilmoittamista, niitä koskevaa tietojenvaihtoa, hätätapauksiin valmistautumista ja ydinturvallisuutta koskevien jäsenvaltioiden tai EURATOMin ja Montenegron välisten sopimusten tekemisen edistäminen tarvittaessa,

– kolmannen vahingonkorvausvastuu ydinvahinkojen yhteydessä.

111 artikla
Ympäristö

Sopimuspuolet kehittävät ja vahvistavat ympäristöalan yhteistyötään elintärkeissä ympäristön pilaantumisen estämiseen liittyvissä kysymyksissä ja toteuttavat toimenpiteitä ympäristön tilan parantamiseksi tavoitteenaan tukea kestävää ympäristökehitystä.

Sopimuspuolet tekevät yhteistyötä erityisesti hallintorakenteiden ja -menettelyjen lujittamiseksi varmistaakseen ympäristönäkökohtien strategisen suunnittelun ja asianomaisten toimijoiden välisen koordinoinnin ja korostavat Montenegron lainsäädännön mukauttamista yhteisön säännöstöön. Yhteistyössä voitaisiin myös keskittyä kehittämään strategioita paikallisen, alueellisen ja rajat ylittävän ilman ja veden pilaantumisen vähentämiseksi

merkittävästi, luomaan järjestelmä tehokasta, puhdasta, kestävää ja uusiutuvaa energiantuotantoa ja -kulutusta varten sekä toteuttamaan ympäristövaikutustenarviointi ja strateginen ympäristöarviointi. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää Kioton pöytäkirjan ratifiointiin ja täytäntöönpanoon.

112 artikla
Yhteistyö tutkimuksen ja teknologisen kehittämisen alalla

Sopimuspuolet edistävät yhteistyötään siviilitarkoituksiin suunnatun tutkimuksen ja teknologisen kehittämisen (TTK) alalla yhteisen edun mukaisesti ja varmistavat käytettävissä olevien voimavarojen perusteella riittävät mahdollisuudet osallistua toistensa ohjelmiin, jollei teollis- ja tekijänoikeuksien sekä kaupallisten oikeuksien asianmukaisesta suojaamisesta muuta johdu.

Yhteistyössä otetaan asianmukaisella tavalla huomioon tietyt ensisijaiset alat, jotka liittyvät yhteisön säännöstöön tutkimuksen ja teknologian kehittämisen alalla.

113 artikla
Alueellinen ja paikallinen kehitys

Sopimuspuolet pyrkivät vahvistamaan alueellista ja paikallista kehitystä koskevaa yhteistyötään tavoitteenaan talouskehityksen edistäminen ja alueellisen epätasapainon vähentäminen. Erityistä huomiota kiinnitetään rajat ylittävään sekä valtioiden ja alueiden väliseen yhteistyöhön.

Yhteistyössä otetaan asianmukaisella tavalla huomioon tietyt ensisijaiset alat, jotka liittyvät yhteisön säännöstöön alueellisen kehittämisen alalla.

114 artikla
Julkishallinto

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa tehokkaan ja vastuuvelvollisen julkishallinnon kehittäminen Montenegrossa erityisesti tukemalla oikeusvaltioperiaatteen soveltamista, koko Montenegron väestöä hyödyttävää valtion instituutioiden moitteetonta toimintaa sekä EU:n ja Montenegron välisten suhteiden sujuvaa kehittämistä.

Yhteistyössä keskitytään pääasiassa instituutioiden kehittämiseen, mikä käsittää myös avoimien ja puolueettomien työhönottomenettelyjen kehittämisen ja täytäntöönpanon, henkilöstöhallinnon, virkamiesten urakehityksen, jatkokoulutuksen ja julkishallinnon eettisten normien edistämisen. Yhteistyö käsittää kaikki julkishallinnon tasot, myös paikallishallinnon.

IX OSASTO
RAHOITUSYHTEISTYÖ

115 artikla

Montenegro voi tämän sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi saada yhteisöltä rahoitustukea avustuksina ja lainoina, Euroopan investointipankin lainat mukaan luettuina, sopimuksen 5, 116 ja 118 artiklan mukaisesti. Yhteisön tuen edellytyksenä on edistyminen Kööpenhaminan poliittisten tavoitteiden saavuttamisessa ja erityisesti Eurooppa-kumppanuuden erityistavoitteiden saavuttamisessa. Huomioon otetaan vakautus- ja assosiaatioprosessiin osallistuvien maiden vuotuisista uudelleentarkasteluista saadut tulokset, varsinkin tuensaajien sitoutuminen demokraattisiin, taloudellisiin ja institutionaalisiin uudistuksiin ja muihin neuvoston päätelmiin, jotka liittyvät erityisesti mukautusohjelmien noudattamiseen. Montenegrolle myönnetty tuki mukautetaan vastaamaan havaittuja tarpeita, sovittuja painopisteitä, tuen hyödyntämis- ja takaisinmaksukykyä sekä talousuudistusten ja talouden rakenneuudistuksen toteuttamiseksi tarvittavia toimenpiteitä.

116 artikla

Avustuksina annettava rahoitustuki toteutetaan asiaa koskevassa neuvoston asetuksessa säädetyillä toimenpiteillä ja noudattamalla monivuotista viiteohjelmaa ja vuosittaisia toimintaohjelmia, jotka yhteisö vahvistaa Montenegron kanssa käytyjen neuvottelujen jälkeen.

Rahoitustuki voi kattaa kaikki yhteistyöalat siten, että erityistä huomiota kiinnitetään oikeuteen, vapauteen ja turvallisuuteen, lainsäädännön yhdenmukaistamiseen, talouskehitykseen ja ympäristönsuojeluun.

117 artikla

Montenegron pyynnöstä ja erityisen tarpeen ilmetessä yhteisö voi tarkastella yhdessä kansainvälisten rahoituslaitosten kanssa mahdollisuutta myöntää poikkeuksellisesti makrotaloudellista rahoitusapua tietyin edellytyksin ja ottaen huomioon kaikki käytettävissä olevat rahoitusvarat. Tämä apu maksetaan, jos tietyt Montenegron Kansainvälisen valuuttarahaston kanssa sopiman ohjelman yhteydessä vahvistetut edellytykset täyttyvät.

118 artikla

Käytettävissä olevien voimavarojen mahdollisimman tehokkaan käytön varmistamiseksi sopimuspuolet huolehtivat siitä, että yhteisön tuki yhteensovitetaan tarkoin muista lähteistä kuten jäsenvaltioista, muista maista ja kansainvälisiltä rahoituslaitoksilta tulevan tuen kanssa.

Tätä varten sopimuspuolet vaihtavat säännöllisesti tietoja kaikista tuen lähteistä.

X OSASTO
INSTITUTIONAALISET MÄÄRÄYKSET, YLEISET MÄÄRÄYKSET JA LOPPUMÄÄRÄYKSET

119 artikla

Perustetaan vakautus- ja assosiaationeuvosto, joka valvoo tämän sopimuksen täytäntöönpanoa ja soveltamista. Se kokoontuu tarkoituksenmukaisessa kokoonpanossa säännöllisin väliajoin ja olosuhteiden niin vaatiessa. Vakautus- ja assosiaationeuvosto tarkastelee tähän sopimukseen liittyviä tärkeitä kysymyksiä sekä kaikkia muita kahdenvälisiä tai kansainvälisiä sopimuspuolten yhteisen edun mukaisia kysymyksiä.

120 artikla

1. Vakautus- ja assosiaationeuvosto koostuu Euroopan unionin neuvoston ja Euroopan yhteisöjen komission jäsenistä sekä Montenegron hallituksen jäsenistä.

2. Vakautus- ja assosiaationeuvosto vahvistaa työjärjestyksensä.

3. Vakautus- ja assosiaationeuvoston jäsenet voivat käyttää edustajaa sen työjärjestyksessä vahvistettavin edellytyksin.

4. Vakautus- ja assosiaationeuvoston puheenjohtajana toimii sen työjärjestyksen määräysten mukaisesti vuorotellen Euroopan yhteisön edustaja ja Montenegron edustaja.

5. Euroopan investointipankki osallistuu sitä koskevissa asioissa tarkkailijana vakautus- ja assosiaationeuvoston työhön.

121 artikla

Vakautus- ja assosiaationeuvosto käyttää päätösvaltaa tämän sopimuksen soveltamisalalla ja siinä määrätyissä tapauksissa sopimuksessa vahvistettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Tehdyt päätökset sitovat sopimuspuolia, joiden on toteutettava päätösten täytäntöönpanemiseksi tarvittavat toimenpiteet. Vakautus- ja assosiaationeuvosto voi tarvittaessa myös antaa suosituksia. Se tekee päätöksensä ja antaa suosituksensa sopimuspuolten yhteisellä sopimuksella.

122 artikla

1. Vakautus- ja assosiaationeuvostoa avustaa sen tehtävissä vakautus- ja assosiaatiokomitea, joka koostuu Euroopan unionin neuvoston ja Euroopan yhteisöjen komission edustajista sekä Montenegron hallituksen edustajista.

2. Vakautus- ja assosiaationeuvosto määrää työjärjestyksessään vakautus- ja assosiaatiokomitean tehtävät, joihin kuuluu vakautus- ja assosiaationeuvoston kokousten valmistelu, ja päättää kyseisen komitean toimintatavoista.

3. Vakautus- ja assosiaationeuvosto voi siirtää toimivaltaansa vakautus- ja assosiaatiokomitealle. Tällöin vakautus- ja assosiaatiokomitea tekee päätöksensä 121 artiklassa määrätyin edellytyksin.

123 artikla

Vakautus- ja assosiaatiokomitea voi perustaa alakomiteoita. Tämän sopimuksen voimaantuloa seuraavan ensimmäisen vuoden loppuun mennessä vakautus- ja assosiaationeuvosto perustaa tämän sopimuksen asianmukaisen täytäntöönpanon edellyttämät alakomiteat.

Perustetaan maahanmuuttokysymyksiä käsittelevä alakomitea.

124 artikla

Vakautus- ja assosiaationeuvosto voi päättää perustaa muita erityiskomiteoita tai -elimiä avustamaan sitä sen tehtävien hoitamisessa. Vakautus- ja assosiaationeuvosto määrittelee työjärjestyksessään tällaisten komiteoiden tai elinten koostumuksen, tehtävät ja toimintatavat.

125 artikla

Perustetaan parlamentaarinen vakautus- ja assosiaatiovaliokunta. Siinä kokoontuvat Montenegron tasavallan parlamentin ja Euroopan parlamentin jäsenet mielipiteiden vaihtoa varten. Se kokoontuu itse määrääminsä väliajoin.

Parlamentaarinen vakautus- ja assosiaatiovaliokunta muodostuu Euroopan parlamentin ja Montenegron parlamentin jäsenistä.

Parlamentaarinen vakautus- ja assosiaatiovaliokunta vahvistaa työjärjestyksensä.

Parlamentaarisen vakautus- ja assosiaatiovaliokunnan puheenjohtajana toimii sen työjärjestyksen määräysten mukaisesti vuorotellen Euroopan parlamentti ja Montenegron parlamentti.

126 artikla

Kumpikin sopimuspuoli sitoutuu varmistamaan tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa, että toisen sopimuspuolen luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt voivat, ilman syrjintää sen omiin kansalaisiin verrattuna, esittää asiansa sopimuspuolten toimivaltaisille tuomioistuimille ja hallintoelimille puolustaessaan yksilönoikeuksiaan ja omistusoikeuksiaan.

127 artikla

Tämän sopimuksen määräykset eivät estä sopimuspuolta toteuttamasta toimenpiteitä:

a) joita se pitää tarpeellisina keskeisten turvallisuusetujensa vastaisten tietojen luovutuksen estämiseksi;

b) jotka liittyvät aseiden, ammusten tai sotatarvikkeiden tuotantoon tai kauppaan taikka puolustustarkoitusten kannalta välttämättömään tutkimukseen, kehitystyöhön tai tuotantoon, jos nämä toimenpiteet eivät heikennä sellaisten tuotteiden kilpailuedellytyksiä, joita ei ole tarkoitettu nimenomaan sotilaalliseen käyttöön;

c) jotka se arvioi tärkeiksi oman turvallisuutensa kannalta yleisen järjestyksen ylläpitämiseen vaikuttavissa vakavissa sisäisissä levottomuuksissa, sodan aikana tai sodan uhkaa merkitsevässä vakavassa kansainvälisessä jännitystilassa taikka täyttääkseen velvoitteet, joihin se on sitoutunut rauhan ja kansainvälisen turvallisuuden ylläpitämiseksi.

128 artikla

1. Tämän sopimuksen soveltamisaloilla ja rajoittamatta siihen sisältyviä erityismääräyksiä:

   – Montenegron yhteisöön soveltamat järjestelyt eivät saa johtaa syrjintään jäsenvaltioiden, niiden kansalaisten tai niiden yhtiöiden tai yritysten välillä;

   – yhteisön Montenegroon soveltamat järjestelyt eivät saa johtaa syrjintään Montenegron kansalaisten tai sen yhtiöiden tai yritysten välillä.

2. Edellä olevan 1 kohdan määräykset eivät rajoita sopimuspuolten oikeutta soveltaa verolainsäädännön asianmukaisia määräyksiä verovelvollisiin, jotka ovat keskenään erilaisessa tilanteessa asuinpaikkansa suhteen.

129 artikla

1. Sopimuspuolet toteuttavat kaikki tarvittavat yleiset tai erityiset toimenpiteet varmistaakseen tästä sopimuksesta johtuvien velvoitteidensa täyttämisen. Ne huolehtivat siitä, että tässä sopimuksessa asetetut tavoitteet saavutetaan.

2. Sopimuspuolet sopivat aloittavansa kumman tahansa sopimuspuolen pyynnöstä viipymättä neuvottelut sopivia kanavia käyttäen keskustellakseen tämän sopimuksen tulkintaa tai täytäntöönpanoa koskevista tai muista sopimuspuolten suhteiden kannalta merkittävistä kysymyksistä.

3. Kumpikin sopimuspuoli voi saattaa vakautus- ja assosiaationeuvoston käsiteltäväksi kaikki tämän sopimuksen soveltamista tai tulkintaa koskevat erimielisyydet. Tällöin sovelletaan 130 artiklaa ja tarvittaessa pöytäkirjaa N:o 7.

   Vakautus- ja assosiaationeuvosto voi ratkaista riidan sitovalla päätöksellä.

4. Jos sopimuspuoli katsoo, että toinen sopimuspuoli on jättänyt täyttämättä tämän sopimuksen mukaisen velvoitteensa, se voi toteuttaa tarvittavat toimenpiteet. Ennen näiden toimenpiteiden toteuttamista, lukuun ottamatta erityisen kiireellisiä tapauksia, sen on annettava vakautus- ja assosiaationeuvostolle kaikki tarvittavat tiedot tilanteen perusteellista tarkastelua varten molempia sopimuspuolia tyydyttävän ratkaisun löytämiseksi.

   Toimenpiteitä valittaessa on etusijalle asetettava ne, joista on vähiten haittaa tämän sopimuksen toiminnalle. Näistä toimenpiteistä on ilmoitettava viipymättä vakautus- ja assosiaationeuvostolle, ja toisen sopimuspuolen sitä pyytäessä niistä neuvotellaan vakautus- ja assosiaationeuvostossa, vakautus- ja assosiaatiokomiteassa tai muussa 121 ja 122 artiklan nojalla perustetussa elimessä.

5. Edellä 2, 3 ja 4 kohdan määräykset eivät vaikuta millään tavoin 32, 40, 41, 42 ja 46 artiklaan sekä pöytäkirjaan N:o 3 (Käsitteen ”alkuperätuotteet” määrittely ja hallinnollisen yhteistyön menetelmät) eivätkä rajoita niiden soveltamista.

130 artikla

1. Jos sopimuspuolten välillä syntyy erimielisyyttä tämän sopimuksen tulkinnasta tai soveltamisesta, toinen sopimuspuoli esittää toiselle sopimuspuolelle ja vakautus- ja assosiaationeuvostolle riidanalaisen asian ratkaisemista koskevan virallisen pyynnön.

   Jos sopimuspuoli katsoo, että toisen sopimuspuolen toteuttama toimenpide tai laiminlyömä toiminta on vastoin sille tästä sopimuksesta johtuvia velvollisuuksia, riidan ratkaisemista koskevassa virallisessa pyynnössä on perusteltava tämä kanta ja tarvittaessa mainittava, että kyseinen sopimuspuoli voi toteuttaa 129 artiklan 4 kohdassa tarkoitettuja toimenpiteitä.

2. Sopimuspuolet pyrkivät ratkaisemaan riidan aloittamalla neuvottelut vakautus- ja assosiaationeuvostossa ja muissa 3 kohdassa tarkoitetuissa elimissä, jotta päästäisiin mahdollisimman pian kumpaakin sopimuspuolta tyydyttävään ratkaisuun.

3. Sopimuspuolet antavat vakautus- ja assosiaationeuvostolle kaikki tilanteen perusteellista tarkastelua varten tarvittavat tiedot.

   Riidasta neuvotellaan jokaisessa vakaus- ja assosiaationeuvoston kokouksessa, kunnes se saadaan ratkaistua, ellei pöytäkirjan N:o 7 mukaista välimiesmenettelyä ole aloitettu. Riita katsotaan ratkaistuksi, kun vakautus- ja assosiaationeuvosto on tehnyt sitovan päätöksen asian ratkaisemiseksi 129 artiklan 3 kohdassa tarkoitetulla tavalla tai kun se on vahvistanut, että erimielisyyksiä ei enää ole.

   Riidasta voidaan neuvotella missä tahansa vakautus- ja assosiaatiokomitean tai muun 122 tai 123 artiklan nojalla perustetun komitean tai elimen kokouksessa sopimuspuolten yhteisestä sopimuksesta tai toisen sopimuspuolen pyynnöstä. Neuvotteluja voidaan käydä myös kirjallisesti.

   Kaikki neuvottelujen aikana annetut tiedot ovat luottamuksellisia.

4. Pöytäkirjan N:o 7 soveltamisalaan kuuluvissa asioissa kumpi sopimuspuoli tahansa voi saattaa riidan ratkaistavaksi pöytäkirjan mukaisessa välimiesmenettelyssä, jos sopimuspuolet eivät ole onnistuneet ratkaisemaan asiaa kahden kuukauden kuluttua 1 kohdan mukaisen riidanratkaisumenettelyn aloittamisesta.

131 artikla

Tämä sopimus ei vaikuta niihin oikeuksiin, jotka yksilöille ja talouden toimijoille varmistetaan voimassa olevissa yhtä tai useampaa jäsenvaltiota ja Montenegroa sitovissa sopimuksissa, ennen kuin samanarvoiset yksilöitä ja talouden toimijoita koskevat oikeudet on saavutettu tämän sopimuksen nojalla.

132 artikla

Pöytäkirjassa N:o 8 määrätään yleisperiaatteista, jotka koskevat Montenegron osallistumista yhteisön ohjelmiin.

Pöytäkirjat N:o 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ja 8 sekä liitteet I–VII ovat erottamaton osa tätä sopimusta.

133 artikla

Tämä sopimus tehdään rajoittamattomaksi ajaksi.

Kumpikin sopimuspuoli voi irtisanoa tämän sopimuksen ilmoittamalla asiasta toiselle sopimuspuolelle. Sopimuksen voimassaolo päättyy kuuden kuukauden kuluttua tällaisesta ilmoituksesta.

Kumpikin sopimuspuoli voi keskeyttää välittömästi tämän sopimuksen soveltamisen, jos toinen sopimuspuoli ei noudata jotakin tämän sopimuksen keskeistä osaa.

134 artikla

Tätä sopimusta sovellettaessa ’sopimuspuolilla’ tarkoitetaan yhteisöä tai sen jäsenvaltioita taikka yhteisöä ja sen jäsenvaltioita, kutakin toimivaltansa mukaisesti, sekä Montenegron tasavaltaa.

135 artikla

Tätä sopimusta sovelletaan alueisiin, joihin sovelletaan Euroopan yhteisön perustamissopimusta ja Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimusta, näissä sopimuksissa määrättyjen edellytysten mukaisesti, sekä Montenegron alueeseen.

136 artikla

Euroopan unionin neuvoston pääsihteeri on tämän sopimuksen tallettaja.

137 artikla

Tämä sopimus laaditaan kahtena kappaleena sopimuspuolten kaikilla virallisilla kielillä, ja jokainen teksti on yhtä todistusvoimainen.

138 artikla

Sopimuspuolet hyväksyvät tämän sopimuksen omien menettelyjensä mukaisesti.

Tämä sopimus tulee voimaan sitä päivää seuraavan toisen kuukauden ensimmäisenä päivänä, jona sopimuspuolet ovat ilmoittaneet toisilleen ensimmäisessä kohdassa tarkoitettujen menettelyjen päätökseen saattamisesta.

139 artikla
Väliaikainen sopimus

Jos ennen tämän sopimuksen voimaantulon edellyttämien menettelyjen päätökseen saattamista tämän sopimuksen joidenkin osien määräykset, erityisesti tavaroiden vapaaseen liikkuvuuteen liittyvät määräykset sekä liikennettä koskevat määräykset, saatetaan voimaan yhteisön ja Montenegron välisillä väliaikaisilla sopimuksilla, sopimuspuolet sopivat, että näissä olosuhteissa tämän sopimuksen IV osaston ja 73, 74 ja 75 artiklan sekä pöytäkirjojen N:o 1, 2, 3, 5, 6 ja 7 ja pöytäkirjan N:o 4 asianomaisten määräysten soveltamiseksi ja ’sopimuksen voimaantulopäivällä’ tarkoitetaan väliaikaisen sopimuksen voimaantulopäivää, kun viitataan kyseisissä määräyksissä määrättyihin velvoitteisiin.